

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS



KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

28. évfolyam 2. szám

2019. február

Tartalom

Könyvtárpolitika

Farkas Ferenc: Célegyenesre fordult *Az én könyvtáram* program 3

Műbelykérdések

Balázs Istvánné: Ne legyen lyuk a térképen 11

Konferenciák

Arany Zsuzsanna – Nagy Andor – Németh Márton – Radó Rita:

Mozaikok az eszéki Bobcatss 2019 konferenciáról 16

Ásványi Ilona: „*Mindent szabad nekem, de nem minden használ.*” Törvények és jogszabályok. Tudósítás az Egyházi Könyvtárak Egyesülése szakmai napjáról .. 24

Gerencsér Judit: A GDPR alkalmazása a magyarországi könyvtárakban – szakmai konferencia és interaktív workshop az OSZK-ban az MKE Elnöksége szervezésében 30

Ényforduló

Gaján Éva: Könyvekkel is gyógyított. 25 éve halt meg Oláh Andor orvos, természetgyógyász, szakíró 35

Olvasás

Arany Zsuzsanna: Detektív verseny a Szent-Györgyi Albert Általános Iskola és Gimnáziumban 37

Borbé Levente: Egy program méltó lezárása 43

Könyv

Dobó Kocsis Zoltán: „Dum spiro, collecto” – avagy a műgyűjtés egy újabb vetülete 48

From the contents

- Ferenc Farkas:* Final turn of the 'My Library' programme (3)
- Zsuzsanna Arany – Andor Nagy – Márton Németh – Rita Radó:*
Briefly about the Bobcatss 2019 conference held in Eszék (16)
- Judit Gerencsér:* General Data Protection Regulation in Hungarian libraries (30)

Cikkeink szerzői

Arany Zsuzsanna, a Budapest IX. kerületi Szent-Györgyi Albert Általános Iskola és Gimnázium könyvtáros asszisztense; *Ásványi Ilona*, a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár igazgatója, az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének elnöke; *Borbé Levente*, a csíkszeredai Márton Aron Főgimnázium könyvtárostánára; *Balázs Istvánné*, csévharaszi Községi Könyvtár és Közösségi Ház könyvtárosa; *Dobó Kocsis Zoltán*, az OSZK Plakát- és Kisnyomtatványtár munkatársa; *Farkas Ferenc*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár EFOP Projektiroda szakmai vezetője; *Gaján Éva*, a Hamvas Béla Pest Megyei Könyvtár helytörténeti könyvtárosa; *Gerencsér Judit*, az MKE főtítkára; *Nagy Andor*, az OSZK Kutatási és Szervezettefejlesztési Osztályának munkatársa; *Németh Márton*, az OSZK KI E-könyvtári Szolgáltatások Osztályának webkönyvtárosa; *Radó Rita*, az OSZK Digitalizáló Osztályának munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

**Bartos Éva, Dancs Szabolcs, Mezey László Miklós, Németh Márton,
Szeifer Csaba, Venyigéné Makrányi Margit**

Szerkeszti:

Béres Judit

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Fehér Miklós**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói iv.

Lapunk megjelenését támogatta az
Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap



25nka
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU-ISSN 1216-6804

Farkas Ferenc

Célegyenesre fordult Az én könyvtáram program

A *Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek* című európai uniós projekt keretében megvalósuló köznevelést támogató könyvtári program előrehaladásáról a Könyv, Könyvtár, Könyvtárosban immár negyedik alkalommal olvashatnak az érdeklődők, így jelen cikk elsősorban a legfrissebb információkat foglalja össze, annak apropóján, hogy 2019. január 30-31-én Egerben megrendezésre került a projekt második évét összefoglaló II. Mérföldkő Konferencia.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma által kezdeményezett *Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek* bruttó 2 milliárd forintból megvalósuló projekt 2017. február elsején indult és 2020. január végéig tart, tehát a szakmai megvalósítás utolsó évére fordult rá a program. A II. mérföldkő évében is kiemelt szerep jutott a partneri együttműködéseknek intézményekkel, szakmai szervezetekkel. Együttműködési megállapodások alapján a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár partnere a 19 megyei hatókörű városi könyvtár, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézete, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, a Könyvtárostánárok Egyesülete, a Magyar Olvasástársaság, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete és az Informatikai és Könyvtári Szövetség.

A könyvtárhasználati és olvasási szokások témakörében szervezett alapkutatások előkészítése, illetve lebonyolítása, a módszertani ajánlások megfogalmazása, a 90 fejlesztett mintaprogram és azok kipróbálása, illetve a képzések szervezése kapcsán eddig több mint 300 szakember kapcsolódott be a programba. A tervekről, fejlesztésekről és eredményekről két év alatt mintegy 60 rendezvényen – ennek mintegy kétharmada volt saját szervezésű – számoltak be a projekt munkatársai és felkért szakértői. Ezekon a programokon több mint 3600-an vettek részt. Ahogy ez a szám, úgy a január végi egeri konferencián megnyilvánuló érdeklődés – és a programot követően érkezett visszajelzések, értékelések – jelzik, hogy a köznevelési intézményekkel való kapcsolat a közkönyvtárak számára kiemelten fontos kérdés. A konferencia tapasztalatai alapján különösen fontos jelzés volt a

szervezők számára, hogy nagyon sok olyan kolléga is regisztrált az eseményre – csakúgy, mint megyei szakmai bemutatóinkon és workshopjainkon –, akik hasonló rendezvényeken nem, vagy csak ritkán szoktak részt venni.

Néhány adat, aminek figyelembevétele – a helyzetértékelés szempontjából – kiemelkedően fontos:

- A könyvtári intézményrendszer szolgáltatásait a rendelkezésre álló legfrissebb – 2017-es adatok – szerint 1,5 millió beiratkozott olvasó veszi igénybe, a „látens könyvtárhasználók” száma további félmillió. A személyes és távhasználatok száma közelíti a százmilliót. Az olvasók évente mintegy 24 millió dokumentumot kölcsönöznek könyvtárainkból. Azaz a könyvtárak meghatározó szereplői a kulturális intézményhálózatnak. Ugyanakkor ez az adatsor egy pillanatkép, a használói igények változása a könyvtárak mindennapjaiban is érzékelhető.
- A közkönyvtárak szolgáltatásait igénybe vevők körét, létszámát a társadalmi-demográfiai folyamatok erősen befolyásolják. Míg például a KSH adatai szerint 1977-ben 177 ezer gyerek született, addig *Az én könyvtáram* projekt indulásának évében, 2017-ben csak alig több mint 91 ezer, azaz 6-7 év elteltével maximum ennyi új – reményeink szerint olvasó – kisgyerek ül majd be az iskolapadba.
- 2006-ban a KSH interaktív korfa szerint a 0–14 éves korosztályba 1,553 millió gyerek tartozott, és a könyvtárhasználók aránya 28,2 % (TEKE 2006) volt körükben, addig 2017-ben a korcsoportba már csak 1,422 millió fő tartozott, a használói arány 31,1 %-ra nőtt (TEKE-SZAKMA 2017). Ugyanakkor egy évtized alatt 7,7 millióról 5,8 millióra csökkent a kölcsönzött dokumentumok száma a korosztályban. Más megközelítésben viszont a könyvtári rendezvények száma – nemcsak a fenti korosztály számára szervezett – 34,5 ezerrel 113 ezerre nőtt, ebben a használói igényekre való reagálás markánsan megjelenik. A rendezvények, illetve a könyvtárhasználati órák esetében az igények egyértelműen eltolódtak a frontális programok felől az élményközpontú rendezvények és interaktivitást igénylő foglalkozások felé.

A köznevelést támogató könyvtári projekt tervezése kapcsán néhány alapvető kérdés fogalmazódott meg még 2016-ban:

- Tudjuk-e, hogy honnan hová szeretnénk eljutni?
- Ismerjük-e a társadalom, illetve a köznevelési rendszer igényeit?
- Ismeri-e a társadalom, illetve a köznevelési rendszer a könyvtárak szolgáltatásait?
- Hogyan használható a könyvtári szakemberek révén rendelkezésre álló tudástőke? Milyen annak a minősége?
- Szükség van-e szemléletformálásra?

A fenti kérdésekre a megvalósítási tanulmány, illetve az alap kutatások igyekeztek választ adni, a tudástőke felhasználása/felhasználhatósága vonatkozásában pedig egyértelmű volt, hogy a kreativitás megvan, azonban a projektnek támogató tevékenységet kell végezni az adaptálhatóság érdekében.

A projekt indítását követően egy szempontrendszer is meghatározásra került:

- Igényalapú legyen a szolgáltatásfejlesztés.
- Ne (kevésbé) legyen hely- és személyfüggő, hogy hol, milyen szolgáltatások érhetőek el.
- Felkészült könyvtárosok minőségi szolgáltatásokkal tudják segíteni a köznevelés céljainak elérését.

- A projektben megjelenő különböző fejlesztési irányok egymást erősítsék.
- A könyvtárak feladata a hátránykompenzációban, de a tehetséggondozásban is meg kell jelenjen.
- A módszertani fejlesztések segítsék az infrastrukturális fejlesztések tervezhetőségét.
- A könyvtári szakemberek tudásának megosztása, kooperáció, hálózatosodás. Az adaptáció támogatása.

A négy fejlesztési iránynak (az olvasáskultúra, a digitális írástudás, valamint a szövegértés fejlesztése, illetve könyvtárhasználat és információkeresés) megfelelő módszertani műhelyek működéséről, a kutatásokról korábbi cikkeinkben részletesen beszámoltunk, most részletesebben a mintaprogramfejlesztést és a képzéseinket szeretnénk bemutatni.

Mintaprogramfejlesztés

A projekt első évében történt meg a könyvtári jó gyakorlatok összegyűjtése, és ezekből került kiválasztásra a fejlesztésre szánt 90 mintaprogram. Kiemelt szempont volt a hátrányos helyzetűek bevonása, a végzettség nélküli korai iskolaelhagyók számának csökkentése, az esélyegyenlőség biztosítása. Egyaránt készültek felzárkóztató, hátránykompenzáló és tehetséggondozó mintaprojektek is. A fejlesztésre szánt jó gyakorlatok kiválasztását, a szakterületi fehér foltok meghatározását és ebből következően mintaprogram-fejlesztési javaslatok kidolgozását, a fejlesztések folyamatát az e célra létrehozott munkacsoport segítette. Tagjaira – korábbi fejlesztések révén már tapasztalatokkal rendelkező – szakemberekre az együttműködő partnerek tehetek javaslatot. A bizottság tagjai voltak: Bognár Noémi Erika, Goda Beatrix, Sikaláné Sánta Ildikó, Simon Krisztina, Hámoriné Váczy Zsuzsanna. A fejlesztők egy tágabb szakmai körből (könyvtárostanárok, könyvtári és fejlesztési szakemberek) kerültek ki.

A fejlesztés folyamata

- A könyvtárosok által benyújtott 342 jó gyakorlat tipizálása, értékelése, kiválasztás.
- A kiválasztott mintaprojekt-fejlesztőkkel szerződéskötés, oktatásuk. A fejlesztők megoszlása: 68 könyvtáros, 7 egyéb szakember.
- Egységesített szempontú leíró fejlesztéshez sablon kidolgozása. Modulrendszer kialakítása, ezen belül felkészítő modul az intézményi együttműködések kialakításához, továbbá a NAT-kompetenciák beépítése a fejlesztés folyamatába.
- A fejlesztők mentorálása, konzultációk 2018 májusától szeptember végéig.
- A fejlesztett mintaprogram helyszíni megtekintése 2018 augusztus–szeptemberben. Monitoring vizsgálat kezdete. A szakmai monitoringot a T-TUDOK Zrt. végezte, célunk az volt, hogy folyamatba épített szakmai monitoring támogassa a fejlesztés folyamatát.
- A megvalósuló mintaprogramok kipróbálására 2018-ban októbertől decemberig került sor. Azzal, hogy ezt a feladatot 2019-ről előrehoztuk, az volt a célunk, hogy a projekt utolsó éve a már kész programok megismerésének lehetőségét kínálja. A feladatra 127 intézmény jelentkezett, 90 került kiválasztásra. Minden megyében – a lakosság és települések számának figyelembevételével, az együttműködési megállapodásokban rögzítettek szerint – 4–6 mintaprogram kipróbálása valósult meg, de minden fejlesztési irányhoz kapcsolódva legalább egy mintaprogram megjelent

minden megyében. 2018. október 25 – 2018. december 12. között került sor a kipróbálásra, melyen részt vett a szakmai monitoring képviselője, a fejlesztési csoport egy tagja és a megyei szaktanácsadó. A legfontosabb szempont azonban az volt, hogy a fejlesztő szakember jelenlétében zajlott a kipróbálás, így az adaptáció tapasztalatait be tudta építeni a végleges programba. Ezalatt 2088 fő óvodás és diák kapcsolódott be a kipróbálás folyamatába.

- Az elkészített 90 mintaprojekt leírásának lektorálása. A mintaprogramok megosztása: 21 digitális, 25 könyvtárhasználati, 24 olvasásfejlesztési, 20 szövegértési.
- A kipróbálás után a mintaprojektfejlesztés folyamatának lezárása következett, majd lektorálás és a programok közzétételének előkészítése.
- A mintaprogramok 2019. január 31-től *Az én könyvtáram* portálon elérhetőek, kereshetőek, de szerkesztett változatban 2019 őszén kiadványokban is megjelennek.
- 2019-ben minden megyében szakmai rendezvények, könyvtárpedagógiai workshopok keretében kerülnek bemutatásra a programok.

Az egri konferencia természetesen nem adott módot mind a 90 program bemutatására, de lehetőség nyílt betekinteni Lengyelné Molnár Tünde *Digitális kompetenciák fejlesztése: kihívások és lehetőségek a könyvtárakban* című előadása révén az Eszterházy Károly Egyetem Médiainformatika Intézete részéről a fejlesztésben részt vevő szakemberek alábbi mintaprogramjaiba:

- Komló Csaba: Digitális történetmesélés tabletek segítségével
- Antal Péter: Digitális történetmesélés LEGO Story Starterrel
- Lengyelné Molnár Tünde: Olvasási élmény feldolgozása a XXI. században
- Racsko Réka R2D2, a személyre szabott segítőtárs a digitális univerzumban

A konferencia második napján kerekasztal-beszélgetés zajlott a mintaprogramfejlesztésről. Koglerné Hernádi Ágnes, a fejlesztési csoport vezetője egyértelműen kiemelte annak fontosságát, hogy a programok döntő többsége helyi kezdeményezések továbbfejlesztése volt, melynek során – a mentorok segítségével – a köznevelés igényeire, a NAT-kompetenciák figyelembevételére épült a programok kidolgozása. Goda Beatrix a mentori tevékenység feladatai között ismertette az egységes sablon szerepét, és kitért arra, hogy a kollégákkal jól sikerült a közös munka, nehézséget esetenként az „önbizalom hiánya” jelentett. Vóna Mária mintaprogram-fejlesztő (Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár) a fejlesztői szempontokat mutatta be, míg Szecseiné Pápay Judit kipróbáló könyvtáros, az MKE Gyermekkönyvtáros Szekció elnöke (Ipolyi Arnold Könyvtár, Múzeum és Kulturális Központ) arról számolt be, hogy bár jelentett kihívást, hogy egy egész más környezetben született mintaprogramot – esetében egy olyat, melyet a fővárosban „elitiskolák” diákjai számára alakítottak ki – Törökszentmiklóson a helyi viszonyokra kellett adaptálni, ezt azonban végül sikerült gond nélkül megoldani. Biczák Péternek monitoring szakértőként számos programot volt lehetősége megnézni „élőben”, és fenntartása csak abban a vonatkozásban volt, hogy mennyire lesz a könyvtárosoknak ideje a programadaptációra. Farkas Ferenc szakmai vezető viszont éppen azt emelte ki, hogy jelentős segítséget jelent(het), hogy nem nulláról kell kitalálni egy szolgáltatást, vagy éppen egy pályázat benyújtásánál készen várja az adott könyvtárat egy programcsomag, hogy mondjuk miért van szükség az adott könyvtárban x darab tabletre. Goda Beatrix végül kiemelte, hogy szükségét látja annak, hogy a komfortzónán túl próbálkozzon a szakma, hiszen ezzel saját fejlődését is segíti.

Németh Szilvia – a szakmai monitoringot végző T-TUDOK Zrt. képviselőjében – előadásában több fontos szempontot emelt ki: Nagy szükség van:

- az olvasásfejlesztést megcélzó programokra a könyvtárakban, és külön hangsúlyt érdemes fektetni az információfeldolgozásra és a természettudományos szövegek jobb megértésére;
- a tanulók pozitív önértékelését, pozitív tanulóképét erősítő programok fejlesztésére;
- iskolán kívüli, nem formális tanulási környezetek létrehozására;
- az iskolai oktatás-nevelés külső támogatására, az iskolai programoktól eltérő foglalkozások életre hívása által, illetve
- motivált, értő olvasóvá nevelő programokra.

Értékelésében rámutatott, hogy a programok első – még a kipróbálás előtti – bemutatásakor ezeket állapították meg:

- A projektek zömében jól megfogalmazott célokra játékos és korszerű módszerekkel, jól kidolgozott modulokat hoztak létre. Ugyanakkor voltak – elsősorban a könyvtárhasználat és digitális szövegértés fejlesztés témákban – olyan projektek, amelyek nagyon frontálisak és nem tanulóközpontúak.
- A programok többsége törekszik a szülő és/vagy pedagógus bevonására, de kompetenciáik fejlesztésére már kevésbé. A pedagógus bevonása legtöbbször azt jelenti, hogy rajta keresztül veszi fel a kapcsolatot a könyvtárossal a gyerekekkel, és az ő segítségével méri fel az előzetes tudást, amire építeni, vagy ami alapján szelektálni lehet. Jóval ritkább, hogy a pedagógusok vagy szülők aktív részesei is a programnak.
- A tanórai munkára való építkezés, az iskola és könyvtár szerves kapcsolata még nem sejlik fel.
- A korszerű és játékos élményszerű módszerek alkalmazása gyakori, de itt is nagyon ritka a tanulók valódi önállóságára és kreativitására való építkezés. Azok a programok, amelyek a legélményszerűbbek, gyakran középosztályos közegben valósulnak meg.
- A hátrányos helyzetűek részére létrehozott programok pedig gyakran tűnnek „fapados” változatnak, pedig ezen tanulók számára különösen fontos lenne az igazi élményszerű és az aktív és szabad (kevésbé irányított) részvételükre építő programok biztosítása.

A kipróbálás előtt ennek alapján módosításra kerültek a programok, majd a kipróbálási tapasztalatok alapján ismét visszajelzéseket küldtek a fejlesztőknek.

Javaslatok a következők voltak:

- korszerű, játékos és élményszerű módszertanok használata
- a pedagógusok és szülők aktív bevonása, kompetenciáik fejlesztése
- az iskolával való szerves kapcsolódás kialakítása
- a tanulók önállóságára és kreativitására jobban építkező elemek behozatala
- a program eredményességére reflektáló mérési, értékelési elemek végiggondolása

Fő konklúzióként megállapították: A projekt segítségével, egyértelműen megmozdult a könyvtárosok világa, elindult egyfajta ötletelés és egymás programjának kipróbálása. Ez megmozgatta a helyieket is. A kölcsönös ismerkedéssel motiváltak lettek a résztvevők. De a program megmaradt a könyvtárosok körében, és az eredeti célkitűzéseket, mint a leg-hátrányosabb helyzetű tanulók elérését, vagy az iskolával való aktív kapcsolat kiépítését eddig még kevésbé érte el.

A fejlesztés kiteljesedését a mostani disszeminációs szakasz teszi és teheti teljessé: adott könyvtárak a saját lehetőségeik, környezetük figyelembevételével tudják adaptálni a programokat. Ebben nyújt segítséget a projektben fejlesztett képzések sorozata.

Képzések

Az egri konferencián Németh Katalin portfólió témavezető tutor ismertette a módszertan és a mintaprogramfejlesztéshez kapcsolódó képzés részleteit.

2018-ban fejeződött be az alábbi nyilvános képzések tematikáinak kidolgozása, illetve akkreditációja:

- Hatékony kommunikáció közgyűjteményekben (készítette: Ficzkó Zsuzsanna), 19014-1/2018/KÖZGYÜJT (2018. március 12.)
- A könyvtárosok szerepe a tanulást támogató könyvtári szolgáltatások megvalósításában (készítette: Hámoriné Váczi Zsuzsanna), 24262-1/2018/KÖZGYÜJT (2018. április 17.)

A képzések beindítását megelőzte a képzési rendszer és oktatási adminisztráció kidolgozása. A moodle keretrendszer kidolgozását a Monguz Kft. végezte, először az EFOP projektiroda néhány, oktatással foglalkozó munkatársát készítve fel a moodle használatára. Ezt követően 2018 augusztusában a képzésen oktatók ismerkedtek meg a keretrendszerrel (Képzők képzése), akiknek már a blended képzésre felkért online tutor mutatta be a moodle működését.

A könyvtárosok szerepe a tanulást támogató könyvtári szolgáltatások megvalósításában (24262-1/2018/KÖZGYÜJT)

A tanfolyamok megvalósítása 2018. szeptember 3-án kezdődött. A mérföldkő zárásáig 97 fő kapcsolódott be a képzésbe és további 109 fő regisztrált.

Célja a könyvtárosok felkészítése a köznevelés támogatására (elsősorban a közoktatás által érintett korosztály).

- korszerű ismeretek, módszertani felkészültség a hazai köznevelés támogatása érdekében
- kompetencia alapú, a gyermekek képességeit fejlesztő, a tehetséget kibontakoztató, a tanulási nehézségekkel küzdő tanulók felzárkóztatását elősegítő foglalkozások
- élményközpontúság, a tanulás iránti motivációt felkeltő szervezés

A képzés a települési könyvtárak formális, nonformális, informális oktatási-képzési, illetve az azt támogató tevékenységet megvalósító könyvtári szakembereinek és a projekt megvalósítása során kialakított és működtetett könyvtári szaktanácsadói koordinátori hálózat tagjainak szól. Eredetileg felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkező, közkönyvtárban dolgozó szakembereket várt a tanfolyam, de az igények figyelembevételével (sok kisebb településen a gyerekekkel középfokú szakirányú végzettséggel rendelkező munkatárs foglalkozik) 2019-től lehet középfokú – segédkönyvtáros, könyvtári asszisztens – végzettséggel is jelentkezni.

A képzés fő moduljai:

- Pedagógiai feladatok és korszerű oktatási módszerek a könyvtáros munkájában
- A könyvtárak közoktatást támogató szerepe az esélyegyenlőtlenség csökkentésében
- Olvasáskultúra, szövegértés, szövegalkotás fejlesztése

- Információs műveltség, digitális írástudás
- Korszerű interpretációs technikák használata a könyvtárban

A tanfolyam portfóliókészítéssel zárul.

A képzés tematikája és a közreműködő oktatók:

Téma	Oktató
Könyvtárak a 21. században	Fodor Péter
A hazai közoktatás jellemzői, helyzete nemzetközi tanulmányok, mérések tükrében (PISA, PIRLS)	Hámoriné Váczy Zsuzsa
Közösségi innováció a könyvtárakban – hazai és nemzetközi jó gyakorlatok	Kovácsné Koreny Ágnes
Oktatásmódszertan, tipikus egyéni és közösségi képzési, fejlesztési lehetőségek és formák a könyvtárakban; A könyvtárak és a közoktatási intézmények együttműködése; Az egész életen át tartó tanulás LLL keretében megjelenő formák (formális, nem formális, informális tanulás) a könyvtárakban	Simon Krisztina
Moodle e-learning keretrendszer használata	Papp-Danka Adrienn
A könyvtári tanulást támogató programok, foglalkozások gyakorlati megvalósítása	Sikaláné Sánta Ildikó
A tanulás támogatása a végzettség nélküli korai iskolaelhagyók számának csökkentésében. Második esély programok a korai iskolaelhagyóknak, ill. a „veszélyeztetett” tanulóknak. A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek, tanulók oktatásának támogatása sajátos könyvtári eszközökkel. Tehetségbontakoztató támogató programok. Fogytékosági típusok és a köznevelés.	Hámoriné Váczy Zsuzsa
A könyvtári módszertani fejlesztéseket megalapozó kutatásokról. A projekt szakmai műhelyeinek eredményei új módszertanok kidolgozása az olvasáskultúra, szövegértés területén olvasás- és szövegértést fejlesztő mintaprogramok szervezése a könyvtárban A könyvtárosok speciális lehetőségei, módszertani ismeretei a gyerekek olvasás-szövegértés fejlesztésében. A témában – a projekt keretein belül működő műhelymunka eredményeinek bemutatása, az elkészült tanulmány ismertetése	Péterfi Rita
Könyvtárakban alkalmazott olvasás-szövegértést fejlesztő jó gyakorlatok bemutatása	Béres Judit
Az információs műveltség és digitális írástudás alapfogalmai. A pedagógusok és a könyvtárosok digitális írástudása	Varga Katalin

Téma	Oktató
A tanulást támogató digitális tartalomszolgáltatás a könyvtárakban, információkeresési eszközök és módszerek változásai. Digitális források gyakorlati használata. A tanításban, tanulásban, könyvtári munkában használható online eszközök megismerése és gyakorlati alkalmazásuk. Prezentáció készítése és megosztása.	Márföldi István
Digitális könyvtári marketing; könyvtári weblap, közösségi média használata (Facebook, Instagram) a könyvtári tevékenység népszerűsítésére	Farkas Ferenc
Külföldi trendek, példák, könyvtári gyakorlatok az olvasáskultúra, szövegértés fejlesztésére	Gombos Péter
A tanításban, tanulásban, könyvtári munkában használható on-line eszközök megismerése és gyakorlati alkalmazásuk gamification	Tóth-Jávorka Brigitta
A projekt múzeumi módszertani fejlesztés eredményei, együttműködési lehetőségek	Hadnagy-Portik Piroska
Közösségi innováció a könyvtárakban – jó gyakorlatok, mintaprogramok	Koglerné Hernádi Ágnes

Néhány vélemény és reflexió a tanfolyamok eddigi résztvevőitől:

„Igazi kis közösségek, jó kapcsolatok és – az ország távoli könyvtárosai közötti – ismeretségek jöttek létre.”

„Pedagógiai és szociális kompetenciámat nagymértékben fejlesztették az új ismeretek.”

„Valódi, használható tudással lettünk gazdagabbak.”

„Sokkal hatékonyabban fogok tudni dolgozni.”

„Nagyon fontos útravalókat is adott.”

„A tanult módszerekkel munkahelyemen a közös munkát innovatívabbá tehetem.”

„A képzés az átadott sokoldalú ismeretanyagán túl interaktivitásával lehetőséget teremtett a szakmai konzultációra a könyvtári szakemberekkel és kollégákkal.”

A konferencián felvetődött, hogy a tanfolyamokon elkészülő portfóliók is használhatóak lehetnek a könyvtáros közösség számára. A témavezetők így a közeljövőben válogatást készítenek belőlük és ezek is elérhetőek lesznek a projekt portálján.

Az én könyvtáram program 2019-ben a képzések – beleértve az idén induló kommunikációs képzéseket is – és rendezvények révén szeretné eljuttatni a fejlesztés szakmai eredményeit a szakmához. Ezt segíti az idén két ütemben megjelenő szakmai kiadvány-sorozat is. 2019 őszén pedig sor kerül egy könyvtár- és olvasásnépszerűsítő kampányra és a lakossági közvéleménykutatások második felmérésére is.

Az én könyvtáram programról további információ az alábbi felületeken található, portálunkon elérhető az egri konferencia előadásainak prezentációsora is:

- www.azenkonyvtaram.hu
- www.facebook.com/azenkonyvtaram
- www.instagram.com/azenkonyvtaram/

Balázs Istvánné

Ne legyen lyuk a térképen*

Dolgozatom címe ugyan összességében a település közösségi életére utal, mégis a könyvtár szempontjából közelítem meg a témát, mivel tapasztalataim jelenleg erre a területre korlátozódnak.

A „lyuk a térképen” akkor került szóba, amikor a község adventi koszorújánál a gyertyagyújtáson, a csekély számú résztvevő láttán az egyik helybeli idős asszony elsóhajtott magát: „Ez az érdektelenség... Még édesapám is mindig azt mondta, pedig szegény már 30 éve nincsen, hogy ez a falu csak azért van, hogy ne legyen itt egy lyuk a térképen.” A közönyt, a közömbösséget illusztrálta ezzel a kijelentéssel. Bennem viszont úgy maradt meg, mint egy megoldandó feladat, sőt még inkább mint egy célkitűzés: elérni, hogy NE ez legyen az itt élők véleménye a saját községükről.

A körülmények

Csévharaszt község Pest megyében, Budapesttől 40 km-re található, lakosainak száma 2000 fő. A Községi Könyvtár és Közösségi Ház egyszemélyes intézmény, a település kulturális életét hivatott megteremteni és kiszolgálni. A könyvtár kb. 7000 kötetes állománnyal rendelkezik, a szépirodalmi kiadványok 60–70%-a elavult, érdektelen, használatlan. Az aktív korú lakosság zöme ingázóként jár dolgozni (főleg Budapestre), az általános iskola tanulólétszáma nem éri el a 100-at, középiskola nincs, a lakosság kb. 20–22%-a nyugdíjas.

2018. május 1. óta dolgozom az intézményben. Ismeretségek nélkül, pályázat útján kerültem ide. Elődöm nyugdíjba vonult, szabadsága idején ideiglenes helyettesítés volt minimális nyitvatartással, melynek eredményeként a köztudatban az rögzült: „a könyvtár úgymint folyton zárva van”.

* Az írás eredetileg beadandó dolgozatként készült az OSZK KI Államháztartási és vezetési ismeretek többfunkciós kulturális intézmények vezetői számára elnevezésű továbbképzésén.

Munkám kezdetén a könyvtári funkciók ellátására és erősítésére összpontosítottam, mivel a tanév végén, illetve nyár elején új klubokat, szakköröket indítani esélytelennek tűnt. A legfontosabbnak azt tartottam, hogy visszazokjanak a látogatók a könyvtárba. A nyitvatartási időt (heti 30 óra) a késő délutáni órákra és szombat délutánra időzítettük a polgármester úrral egyetvetve. A nyári csekély forgalmú napokon a digitális katalógus építésével foglalkoztam. A könyvtár 2017 óta már rendelkezett ugyan a Szikla Mini programmal, de az állománynak csak kb. 1/6-od része volt rögzítve a nyilvántartásban, az olvasók közül pedig egy sem. A személyi változás és a hosszú szabadság miatt a 2018-ra előirányzott költségvetés túlnyomó része még rendelkezésre állt, ezért az állomány frissítéséhez, új könyvek és folyóiratok beszerzéséhez is hozzá tudtam kezdeni. Az iskolai nyári szünetben – mivel a településen a játszótér kivételével egyéb szórakozási lehetőség nincs – az iskoláskorú gyerekek egy része napi rendszerességgel látogatta az intézményt. Számítógépes játékkal kezdtek ugyan, de rövid idő alatt népszerűek lettek a hagyományos társasjátékok is, melyeket beszeriztem (*Tabu, Maradj talpon!, Twister,* stb.), és lelkesen segítettek az olvasóterem átrendezésében, a könyvek pakolásában. Az átrendezést az tette indokolttá, hogy a szabadpolcos elrendezés logikátlan volt (raktár egyáltalán nincs, egy légtérben van az összes dokumentum): az ifjúsági könyvek eldugva voltak egy belső sarokban, a gyakorlatilag már nem használt videokazetták a legszembeütőbb helyen... Az első kis csapatom ezzel a munkával ki is alakult.



Az ifjúsági könyvtár-rész

A könyvtár igen kedvező szakmai értékelést kapott 2018 júliusában a Pest Megyei Könyvtártól, a 2017-es beszámolót és a 2018-as munkatervet illetően.

A próbaidő leteltével

Szeptembertől a közösségi ház működése is nagyobb hangsúlyt kapott. Szakköröket, klubfoglalkozásokat hirdettem meg, több-kevesebb sikerrel. Nem volt érdeklődés az iskoláskorúaknak szánt kézműves foglalkozásokra és a *Világjáró klubra*, viszont a felnőtteknek indított hímezőszakkör és a horgolászakkör beindult, és azóta is folyamatosan működik. Sikeres volt a *Játékbarrang* címmel indított három hónapos projekt is, mely során pontokat gyűjtöttek a gyerekek minden játékban, és a végén a legeredményesebbek tárgyjutalmat kaptak.

A könyvtár forgalma is új lendületet kapott a tanév kezdetével. Eddigre megismertem a törzsolvasókat és nagyjából az ízlésüket, az újonnan vásárolt kötetek is népszerűnek bizonyultak. Komoly tetszést aratott az olvasók körében, hogy beszereztem azokat a könyveket, melyeket előzőleg ők kértek.

Rendkívül súlyos probléma azonban, hogy míg az iskolásokat és az aktív korú lakosságot egyre hatékonyabban sikerült elérni, a nyugdíjas korosztályt szinte egyáltalán nem. Ennek oka legfőképp az intézmény elhelyezkedésében keresendő, ugyanis az egyetlen olvasóterem egy emeleti helyiségben található, lift nincs, és a lépcső is szinte veszélyesnek mondható. (Ez már sok éve fennálló állapot.) Munkába állásom után az első adandó alkalommal elmentem bemutatkozni a nyugdíjasklub összejövetelére, és felajánlottam, hogy ha nem tudnak feljönni az emeletre, szívesen hozok le olyan könyveket, amit olvasnának. Akkor nem élt senki a felajánlással. Ősszel tudomásomra jutott, hogy belátható időn belül felszabadul egy földszinti helyiség az épületben, és kértem a Képviselő-testületet, hogy azt a könyvtár kapja meg, megfelelően ezzel az akadálymentes megközelíthetőség törvényi előírásának is. A múlt hónapban határozott ígéretet kaptam erre, így remélhetőleg hamarosan a mozgáskorlátozott és a nyugdíjaskorú könyvtárhasználók kiszolgálása is megoldhatóvá válik.

A nyomtatott dokumentumok szolgáltatásán túlmenően a könyvtár 5 asztali számítógépes és 2 laptop munkaállomást kínál a felhasználóknak, a beiratkozott olvasók számára az első óra internethasználat ingyenes, a második órától kezdve fizetős (500 Ft/óra). Ezt a szolgáltatást elsősorban az iskolás gyerekek használják ki, tanítás után játszanak a gépeken, viszont információkeresésre csak elvétve használják a számítógépeket, akkor is rendkívül bizonytalanul, önállóan. A felnőtt lakosság az internethasználati lehetőséget leginkább hivatali ügyintézés céljából veszi igénybe. Gyakrabban fordul elő, hogy nyomtatást, fénymásolást kérnek.

Helytörténet

Noha a település (és elődei) dokumentálhatóan kb. 900 éves, igen kevés anyag maradt fenn és került gyűjteménybe a történetéről, alakulásáról. Úgy gondolom, ezen a területen igen sok kihasználatlan lehetőség áll fenn. Az 1990-es években működött egy Faluszépfő Egyesület, az általuk összegyűjtött helytörténeti anyag vegyes formában hozzáférhető, de nehezen kezelhető, nem rendszerezett. A könyvtár technikailag jól felszerelt, a rendelkezésre álló fénymásoló és szkennelő berendezésekkel megoldható a gyűjtemény gyarapítása. Ezen a területen terveim szerint megvalósítható lesz a generációk együttműködése olyan módon, hogy a digitális technikát, az okostelefont könnyedén kezelő fiatalok ügyesen és gyorsan tudják rögzíteni a nagyszülők, dédszülők által felidézett, előkeresett

dokumentumokat további feldolgozásig. Ösztönző eszköz lehetne pl. egy fotópályázat a község régi épületeiről, vagy a legtávolabbra visszavezethető családfáról, megfelelő jutalmak kitűzésével.

Terveim között szerepel a Helyi Értéktár létrehozásának kezdeményezése is. Az NMI által szervezett decemberi tapasztalatcserén számos követendő példát láttam, melyeket megvalósíthatónak tartok itt helyben is.

A Közösségi Ház

Az intézmény közösségi házként is funkcionál. Berendezése, felszereltsége akár 20–25 fős csoportok befogadására is alkalmassá teszi. Jelenleg azonban a községben nincs ekkora létszámú, aktívan működő (rendszeres összejöveteleket tartó) egyesület vagy csoport. A Csévharaszti Néptáncgyűttes, noha létszámában ennél kisebb, a helyiség szőnyegpadlója miatt nem itt próbál, hanem egy másik önkormányzati tulajdonú helyiségben.

A társasjátékokkal viszont nem csak a gyerekeket sikerült elérni. Nem túl sokszor ugyan, de felnőtt látogatók is csatlakoztak – erre alapozva tervezem egy felnőtteknek szóló társasjáték klub meghirdetését, illetve kártya- vagy sakk-klubot az idősebb korosztály számára. Értékes adományokkal, játékokkal gazdagodott az intézmény az utóbbi hónapokban (csocsó, mini-pingpong), ami szintén nagy sikert aratott a gyerekek körében.

Az iskolai őszi szünetben ismét felerősödött az intézmény szabadidős tevékenységeket kínáló funkciója. Kézműves foglalkozásokat hirdettem, új könyveket ajánlottam.



Látogatók

Kiemelt feladatot jelentenek az ünnepek körüli rendezvények. Itteni tevékenységem során az első ilyen alkalom a Magyar Népmese Napja volt, melyet Kegye János pánsípművész színvonalas előadásával és Kovács Illés kedves mesemondásával ünnepeltünk meg. Az adventi időszakban tematikus kézműves foglalkozásokat szerveztem részben helybeli, részben külsős kézművesek meghívásával, melyeken a község lakói örömmel vettek részt. Az év utolsó rendezvénye a Mindenki Karácsonya volt, melynek megszervezése szintén hagyományosan a könyvtár feladata. A rendezvény sikeresen

lezajlott, noha sokszor kellett improvizálni – tapasztalatlanságom és tájékozatlanságom miatt a szervezésben többször akadt áthidalnivaló probléma.

A lakosság körében igény van az autóbuzsos színházlátogatásokra is, ezért a közösségi ház programszervezése során erre is figyelmet fordítok. Egy sikeres színházlátogatás megszervezésén már túl vagyok.

A jelen és a kilátások

Összegezve az eddig tapasztaltakat, és összesítve az elmondottakat: a lakosság is, a település vezetősége is azt várja el, hogy valaki csináljon valamit, mert „nem történik semmi”, „nincs itt semmi” – de nagyon nehezen jutunk előre, és félok, hogy szép csendesen elhal még az is, ami eddig működött. Két példa: 1. A lakosság sikertelennek minősítette az augusztusi Falunapot, érdektelen programok, rossz szervezés miatt (víz hiánya 35 fokban kánikulában), stb. Én olyan módon igyekeztem hozzájárulni a rendezvényhez, hogy „kiteleptettem” a könyvtárat a Falunap helyszínére, kényelmes fotelekkel, olvasnivaló magazinokkal, gyerekeknek szánt játékokkal, jutalomtárgyakkal – teljes kudarc volt, nulla érdeklődés. 2. Meglehetősen nagy felháborodást okozott a lakosság körében, hogy elmaradt a szüreti felvonulás, erre még nem volt példa az utóbbi évtizedekben – de nem derült ki pontosan, hogy eddig ki szervezte (talán az elődöm?), és most miért nem került rá sor. Nagyon fontos problémának tartom az információáramlás hiányát. Az illetékesek (intézményvezetők, egyesületvezetők, képviselők) nem eleget kommunikálnak egymással, noha volna rá fórum, több is. Ősszel létrehoztam egy felhő alapú tárhelyet (köszönet az ötletért a gödöllői kollégáknak!), azzal a céllal, hogy annak a naptárjába minden intézmény, civil szervezet, egyesület beírhatta a programjait az ütközések elkerülése érdekében. (14 érintettnek küldtem el a hozzáférés linkjét. Egyetlen reakció sem volt.)

Komoly kihívásnak érzem a feladatot, hogy étellel töltsöm meg az intézményt. Bizakodásra ad okot, hogy az eddigi próbálkozásaim többségében eredményesek voltak, kezdeményezéseimhez egyre könnyebben találok meg a segítő önkénteseket. Kapcsolataim az olvasókkal, a község lakóival rohamosan bővülnek, munkakapcsolatomat az Önkormányzattal és a Képviselő-testülettel kifejezetten jónak érzem. A szakmai programokra, előadásokra, konferenciákra gond nélkül eljutok, noha olyankor az intézmény zárva van, nincs helyettesítés. A belépésem után elkészített képzési tervnek megfelelően haladok, a következő lépés a Közművelődési szakember I. elnevezésű képzés elvégzése lesz.

Arany Zsuzsanna - Nagy Andor -
Németh Márton - Radó Rita

Mozaikok az eszéki Bobcatss 2019 konferenciáról

Az idei évben január 22–24. között került megrendezésre a könyvtár- és információ-tudományi felsőoktatás döntően hallgatói szervezésben megvalósuló vándorkonferenciája. A konferencia helyszíne ezúttal Eszék volt. Immáron többéves hagyomány, hogy a magyar résztvevők beszámolójukkal a teljesség igénye nélkül igyekeznek ráirányítani a figyelmet néhány érdekes témakörre a gazdag programból.

A rendezvény méreteit tekintve nem maradt el az eddigi évek konferenciáitól: 208 résztvevővel 47 előadás, 6 workshop és 20 poszterbemutató valósult meg. A vadonatúj kampuszon kielégítő infrastrukturális körülmények között zajlott le a rendezvény. Kivétel ez alól a poszterszekció, mivel a rövid prezentációkra és a poszterek bemutatójára egy nagy, visszhangos átriumban került sor, ahol nehezen lehetett hallani a rövid prezentációkat. Idén a szervezésben az eszéki egyetemet holland (The Hague University of Applied Sciences), illetve svéd partnerintézmények (Uppsala University, Linnaeus University) segítették. A szakmai programok sorát esti kvíz, számos múzeumlátogatási lehetőség, gálavacsora, és a már hagyománnyá vált „BOBCATSSS Party” színesítette, módot adva a résztvevőknek arra, hogy alaposabban megismerjék egymást, valamint a házigazda várost. Az elhangzott előadások anyaga a későbbiekben önálló e-könyvben kerül majd kiadásra. Az alábbiakban néhány kiválasztott témakörhöz kötve szubjektíven szemelgetünk az előadások és poszterek gazdag kínálatából.

Könyvtárosképzés interdiszciplináris keretek között

Rögtön az első bevezető előadást a délkelet-svédországi Linnaeus Egyetem horvát származású intézetvezető professzora, Koraljka Golub tartotta. Ízelítőt adott abból, hogy mekkora kihívást jelent különféle diszciplínákon és kari, intézeti kereteken átívelő, újfajta képzési programokat létrehozni. Az eredményeket látva viszont feltétlen érdemes bele-vágni ebbe. A könyvtár- és információtudomány műveléséhez nagyban hozzájárulhatnak e kapcsolatok, pl. az informatika illetve menedzsment területei. Arról nem is beszélve, hogy a hasonló szinergiák feltárására és megerősítésére törekvő nemzetközi iSchool mozgalomhoz történő csatlakozásra is megnyílt a lehetőségük, ami jelentős presztízsnövelő tényező. Ez nagymértékben legitimálja a helyi próbálkozásokat, valamint a nemzetközi jó gyakorlatok alkalmazásával még inkább képes dinamizálni az interdiszciplináris képzési formákat.

Összehasonlító könyvtárügy

Frank Huysmans, az amszterdami egyetem professzora tartotta a második nap bevezető előadását. A jövő közkönyvtárainak fejlődési trendjeit, az egyes nemzeti közkönyvtári rendszerek összehasonlíthatóságának lehetőségeit járta körül.

Még 2007-ben, a közösségi média berobbanásakor éleződött ki a kérdés, hogy vajon a közkönyvtári kutatások választ tudnak-e adni a jövő információs kérdéseire. Az előadó elemzte a közkönyvtári szolgáltatások elmúlt években jellemző kimeneteit (*outcome*) és az iskolai könyvtárak hatékonyságát. Sajnos a statisztikák nem mérik a kibocsátást (*output*). Ezek a statisztikák többek között a felhasználók és a használatok számát mérik, nem pedig a kimeneteket. Ez utóbbit nehezebb mérni. Példa erre, hogy a közkönyvtárak a digitális készségek fejlesztésére szolgáló programokon részt vevők számát mérik, de azt, hogy ezek az emberek milyen készségekkel, képességekkel gazdagodtak, nem tárják fel. Az összehasonlító könyvtártudomány olyan kutatási terület, amely könyvtári jelenségeket, több különböző környezetben megvalósuló szolgáltatást hasonlít össze. A leíró könyvtártudomány az eseményeket, azok kimenetelét és az eredményhez való eljutás folyamatát méri. Az összehasonlító tanulmányokban mindkettő benne van; leírja az eseteket előre meghatározott változók mentén és méri az azokban rejlő lehetőségeket.

Más területeken is történtek hasonló kutatások, például a médiarendszerek vonatkozásában. Az adott nemzeti politikai környezetek nélkül nem érthetők meg a jelenségek. A hasonló országok jelenségei összevethetők, és ezek alapján a médiakutatók három nyugati médiatípust határoztak meg: Észak-Atlanti – liberális (brit, USA), Északi-középeurópai – polarizált pluralista (norvég, svájci, német), Mediterrán – Demokratikus korporatív (francia, olasz, spanyol). Az egyes országok médiarendszereit ezekbe sorolták be. Az empirikus kutatások már két dimenzióban közelítették meg e kérdéskört. Észak, dél, nyugat, közép, és ezekkel párhuzamosan sorolták be az egyes rendszereket az említett három csoportba.

Ezeknek a kutatásoknak a mintájára lehet összehasonlító könyvtári kutatásokat is végezni. A könyvtárakban vizsgálták, hogy milyen kimenetei vannak a rendszereknek, és ezek alapján igyekeztek megnézni, hogy az egyes országok könyvtárügyei hogyan érték el ezeket a hatásokat.

A 2015-ben született holland közkönyvtári törvény 4. részében rögzítették az értékeket, az 5-ben a funkciókat. Négyféle szakpolitikai keretről beszélhetünk az összehasonlító kutatások kapcsán: demokratikus (egyenlőség, szabadság), kulturális (kreativitás, diverzitás, pluralizmus), szociális (részvétel, befogadás, tanulás) és gazdasági (növekedés, innováció). Hogyan lehet ezeket a területeket vizsgálni? Hollandia, Norvégia, Svédország és Finnország közkönyvtáraiban vizsgálták. Ez egyben négy esettanulmány. Leírás és történelmi fejlődés elemzése. E-könyvek kölcsönzésének összehasonlító elemzése is felmerült kutatási területként. Végeztek összehasonlító elemzéseket Hollandia és Spanyolország vonatkozásában. A legfontosabb az összevetés módszertana és folyamata önmagában, hogy annak kontextusában megértsük, hol áll a saját könyvtárügyünk.

Ehhez a témakörhöz illeszkedett Tóth Máté, a Könyvtári Intézet munkatársának Ragnar Audunson oslooi professzorral közös előadása, mely az ALMPUB projekt eddigi eredményeiről adott áttekintést, mely a könyvtárnak mint közösségi, közéleti térnek a különféle funkcióit vizsgálja nemzetközi összevetésben, ideértve a könyvtári törvénykezés hátterét, az általános könyvtárpolitikai nemzeti környezetek összevetését is.

A könyvtári katalógus és honlap mint közösségteremtő eszközök

Isto Huvila, az uppsalai egyetem professzora *A könyvtári katalógus nem egy közösség* című előadásában a könyvtár közösségi részvételen alapuló funkcióira helyezte a hangsúlyt. A könyvtárak fontosak, mert van egy belső érték, amelyet képviselnek, de mi van ezeknek a kérdéseknek a háttérében? Az ALMPUB projekt épp ezt igyekszik feltárni. Mi a szerepük ezeknek az intézményeknek a nyilvános társadalmi szférában? Miért vesznek részt a szolgáltatások alakításában? Azokat vizsgálták, akik valamilyen formában már részt vettek könyvtári, levéltári, múzeumi szolgáltatások alakításában. Az előadásban a felmérésnek csak a finn részét mutatták be, amelyet összesen 38 válaszadó töltött ki. A résztvevőknek a többsége magasán iskolázott nő volt. Arra kérték a kitöltőket, hogy az állításokat egy 1–5-ig terjedő skálán értékeljék. A legmagasabb értéket a saját kommentek fontossága kapta. A második legmagasabb értéket kapó megállapítás szerint a komment egy olyan eszköz, amely a szólásszabadságot biztosítja. Az anonimitás miatt sokan nem viselik a felelősséget a kommentjeikért. A legalacsonyabb értékeket az kapta, hogy valaki rendszeresen kommentál a közgyűjteményi szolgáltatások kapcsán, a második legalacsonyabbat, hogy a többiek véleménye engem mint egyént befolyásol. A legfőbb motivációs tényező a kommentárok hasznossága, érdeklődés a téma iránt, a részvétel lehetősége.

A kommentálási felületek használata kapcsán a Facebook a legmagasabbra értékelt, de emellett jelentős az OPAC, illetve irodalmi oldalak használata. A legalacsonyabbra értékelt felületek a YouTube, a Flickr, valamint az e-könyves portálok.

Fontos lenne megérteni a motivációkat a szolgáltatások fejlesztése során. A kommentek igenis fontosak, de jó lenne tudni, hogy miért érzik fontosnak azokat a felhasználók. Erre a kutatás nem adott kimerítő válaszokat. A közgyűjteményi intézmények online felületei nem igazán relevánsak a használók számára. Ez nem az a hely, ahova az emberek megjegyzéseket tenni, közösségi életet élni járnak. Úgy tűnik, hogy a katalógus, ahol lehet kommentelni, sajnos nem egyenlő a közösséggel. A könyvtári katalógusban a párbeszéd nem természetes dolog, így más csatornákat kell találni a használók megnyilvánulásainak becsatornázására.

Míchal Żytomirski előadása lényegében ugyanezt a témát járta körbe az egyetemi könyvtári honlapok szemszögéből. Számos esetben sajnos kevésbé látványos a design, nehezen lelhetőek fel az egyetemi polgárok különféle csoportjai számára leghasznosabb információk, nem csábítanak e honlapok arra, hogy huzamosabb időt töltsenek rajtuk a felhasználók, netán kihasználják az elég csökevényes interaktív kommunikációs funkciókat. Ezen feltétlen változtatni kellene. A virtuális térben is le kellene képezni a könyvtáraknak a fizikai terek kapcsán jóval sikeresebben alkalmazott közösségteremtő erejét.

Digitalizálás Szerbiában

Andela Stosic a belgrádi egyetem könyvtártudományi tanszékéről a szerbiai digitalizálás helyzetéről nyújtott áttekintést. Az első gyűjtemény 2006-ban állt fel, ezekben jellemzően fényképek és képeslapok voltak, de természetesen helyi periodikumok, ritka könyvek is előfordulnak. A digitalizálás nagy lendülettel zajlik, a könyvtárak mintegy háromnegyede folytat ez irányú tevékenységet. Sajnos rengeteg a duplumgyártás, nemzeti digitalizálási stratégia híján nincsenek egységes célok, iránymutatások, intézmények közötti munkamegosztás. A központi digitalizálási stratégia hiánya így nagyon megnehezíti a könyvtárosok dolgát. A digitalizálási tevékenységek többnyire projektek által támogatottak, de sajnos a projekt végezetével a létrejött gyűjteményt erőforrás hiányában nem tudják fejleszteni (néha fenntartani sem), illetve sokszor nehezen tudják integrálni a könyvtári szolgáltatásokba, a digitális gyűjteményeiről ezért kevesen tudnak, a használatuk sem annyira elterjedt. A komoly kihívás emellett abban rejlik, hogy a digitalizált anyagok miként jutnak el a felhasználókhoz, mennyire tudják felhasználni azokat. Az előadó három városi könyvtár digitalizálási tevékenységéről kért adatokat Nisből, Belgrádból és Cakacból, ennek alapján mutatta be az egyes könyvtárak digitális gyűjteményeit.

Gamifikáció

Arany Zsuzsanna előadása *A gamifikáció lehetősége: új oktatási módszerek a köznevelésben* címmel egy empirikus kutatás néhány érdekes eredményét, illetve tapasztalatait mutatta be. Kutatási témája a gamifikáció mint új oktatási módszer köznevelésben való alkalmazása, az ebben rejlő lehetőségek vizsgálata. Előadásában elmondta, hogy kutatása a korábbi vizsgálatai eredményeire épít, amelyek alapfogalmait és alaptéziseit még korábbi szerzőtársával, Egervári Dórával állították fel három évvel ezelőtt. Rövid elméleti áttekintés, az alapfogalmak tisztázása és a téma fontosságának ismertetése után az előadó rátért saját tapasztalatainak megosztására.

Iskolai könyvtárosként kiemelkedő céljaként nevezte meg az olvasóvá nevelést és a diákok szövegértésének fejlesztését. Példaként kutatásának két olyan érdekes elemét emelte ki, amelyek célja a gamifikáció gyakorlati hasznosulásának vizsgálata az említett két területen. Az egyik kísérletet formális, a másikat informális tanulási környezetben végezte el. Mindkét kísérlet helyszíne a Budapest IX. Kerületi Szent-Györgyi Albert Általános Iskola és Gimnázium volt, és összességében mintegy 100 diák részvételével valósította meg.

Informális tanulási környezetben, a népmese napjára dolgozta ki a *Mátyás nyomában* című játékot, amely az iskola számos diákját megmozgatta. IKT-eszközöket és a gamifikáció módszerének több elemét emelte be a játékba. Elmondása szerint a diákok

szívesen vették az újfajta, korábban nem látott módszereket és eszközöket, és rendkívül motiváltak voltak a feladatok végrehajtása során.

Az előadó bemutatta azokat a jó gyakorlatait is, amelyeket formális oktatási környezetben valósított meg, több iskolás osztály bevonásával. Elmondta, hogy egy kollégájának segítségével számos könyvtárhasználati óra tematikáját építették fel gamifikált módszerekre alapozva.

A gamifikáció iskolai keretek közti alkalmazását rövid távon hatékonynak nevezte, mivel kimutathatóan nagyobb aktivitást és érdeklődést váltott ki a diákokból, szemben a hagyományos oktatási módszerekkel. Kutatásának következő állomásaként a módszer hosszú távú hatékonyságának vizsgálatát tervezi megvalósítani.

Iskolai könyvtárak programszervezési tevékenysége

Mirna Gilman Ranogajec és szerzőtársa eszéki iskolai könyvtárak programszervezési tevékenységéről tartott előadást. Elsőként ismertették a horvát iskolai könyvtárak alapfunkcióit. Ezek rögzítik például az egész életen át tartó tanulásban való szerepvállalásuk fontosságát, valamint a tájékoztató források széles palettájához való hozzáférés biztosítását. Fontos feladata az iskolák könyvtárainak – és könyvtárosainak –, hogy segítsék a pedagógusokat, a diákokat és a közösséget a tanulásban.

Kutatásukban azt vizsgálták, hogy az eszéki általános és középiskolák milyen gyakran szerveznek kulturális és közösségi programokat, hiszen a programok megszervezése véleményük szerint elengedhetetlen feltétele annak, hogy alapfeladataikat megfelelően elássák és a rájuk rótt szerepnek megfeleljenek. A kapott eredményeket összehasonlították az iskolai könyvtárakra vonatkozó szabályozás által tett ajánlásokkal.

Előadásukban elmondták, hogy – nem meglepő módon – a megszervezett programok jellege és száma elsősorban az iskola típusától és méretétől függ. Kutatásuk elsősorban a kérdőíves módszerrel valósult meg. A válaszokból kiderült, hogy az eszéki iskolai könyvtárak nagyon sokféle programot szerveznek, ezek közül a kiállítások a leggyakoribbak. Sokszor dolgoznak együtt más könyvtárakkal, pl. a városi könyvtárral, így lehetőségük van könyvbemutatók, filmvetítések, író-olvasó találkozók megvalósítására is.

A leggyakoribb ok, amiért nem vesz részt egy iskolai könyvtár a programszervezésben, a könyvtár szűk belső tere, mivel így nem képesek olyan helyet biztosítani, ahol az érdeklődők kényelmesen élvezhetik a megszervezett programot. A második leggyakoribb okként az anyagi forrás szűkösségét nevezték meg.

A kérdőívet minden iskolai könyvtár névtelenül tölthette ki, így vélhetően bátrabban válaszoltak a kérdésekre. Kiderült, hogy nemcsak az eszközök, a hely és az anyagi források, hanem sokszor az igazgató és a tanári kar ellenállása is visszatartja az iskolai könyvtárosokat a kulturális programok szervezésétől.

Webarchiválás, digitális bölcsészet, webes szolgáltatások

Németh Márton előadásában a webarchívumok hasznosítási lehetőségeit igyekezett felvillantani a tudományos kutatások szemszögéből. A széleskörű áttekintés aláhúzta annak a fontosságát, hogy a különféle partnerségi formák könyvtárosok, történészek, irodalomtudósok, adattudományi szakemberek között elengedhetetlenek ahhoz, hogy a webarchívumokban rejlő kutatási lehetőségeket eredményesen ki lehessen használni.

A konferencián általában megfigyelhető volt, hogy a digitális bölcsészet egyre eredményesebben jelenik meg a különféle európai könyvtárosképzési programok keretei között. Egy koppenhágai mesterszakos hallgató, a román származású Alina Stoicescu szemléletes előadásában az adatbányászatnak a könyvtári munkafolyamatokban lehetséges különféle felhasználási módjairól nyújtott nagyívű áttekintést. Kalle Karlsson tartalomelemzési módszerekkel vizsgálta, hogy a svéd könyvtárak milyen témákkal, s miféle kontextusban jelennek meg a svéd nyomtatott napilapokban. Az USA-ból érkezett Jeff Pomerantz, a Simmons University könyvtár- és információtudományi távoktatási programjainak koordinátora a kiterjesztett fizikai és virtuális valóság kombinációinak oktatási lehetőségeit mutatta be. Carla Colombati és olasz munkatársai egy wiki-típusú tartalomszolgáltatási eszközt választottak online oktatási tevékenységük segédanyagaként. Előadásukban a tervezés tanulságait mutatták be.

Akadálymentes web

Az akadálymentes webes felületek létrehozására sokkal kevesebb figyelmet fordítanak, mint amekkora társadalmi igény lenne rá. Magyarországon hozzávetőleg félmillió ember él valamilyen szellemi vagy fizikai fogyatékossgal, de sokkal több azoknak a száma, akiket nem sorolunk ebbe a csoportba, viszont hosszabb-rövidebb időre megváltozott munkaképességűek.

Nagy Andor, a Könyvtári Intézet munkatársa előadásában arra világított rá, hogy míg a fizikai terek akadálymentesítésének megvalósítása törvényileg jól szabályozott folyamat, és a legtöbb ember számára jól ismert elemekkel dolgozik (gondoljunk csak a mozgásérültek részére fenntartott parkolókra, a liftekre, rámpákra, Braille-írással készült jelzésekre), addig az elektronikus felületek akadálymentesítése nagyon ritkán valósul meg. Sok olyan weboldallal lehet találkozni Magyarországon, amelyen az oldal egy pontján elhelyeznek egy sárga színű ikont, benne három fekete ponttal, és ha erre rákattint a látogató, akkor egy kontrasztos, sárga-fekete színvilágú, képek nélküli oldalra jut el. Ez a megoldás nem teszi akadálymentessé a weboldalt, a legtöbb esetben inkább megnehezíti a különleges igényű felhasználók webhasználatát. A sárga-fekete pöttyös ikonnal főként Magyarországon lehet találkozni, nem nemzetközileg használt és elfogadott jelzésről van szó. Valószínűleg az első magyar weboldalakon alkalmazták ezt a módszert, amely végül széleskörben elterjedt. A webes felületek akadálymentesítésének még nincs kiforrott gyakorlata, és kevés szakember képes megvalósítani a teljes akadálymentesítést.

Az első átfogó webakadálymentesítési útmutatót a World Wide Web Consortium publikálta, amelynek vezetője az a Tim Berners-Lee, aki többek között a HTML nyelv és a http protokoll kifejlesztője. Az ajánlás első változatát 1995-ben publikálták, nem sokkal a Második Nemzetközi World Wide Web konferenciát követően, ahol Tim Berners-Lee plenáris előadásában az akadálymentes web létrehozásának szükségességéről beszélt. Az ajánlást folyamatosan továbbfejlesztik – jelenleg a 2.1-es verziójánál tart –, igazodva a legújabb webes szabványokhoz, programnyelvekhez és felhasználói igényekhez. Sokáig kellett várni, mire az ajánlásból hivatalos nemzetközi szabvány vált, egészen 2012-ig (ISO/IEC 40500:2012). A szabvány szinte teljes egészében a WCAG 2.0 ajánlás elemeit tartalmazza, aktuális változata 2018 augusztusában jelent meg (EN 301 549 V2.1.2 (2018-08), ám magyar nyelvű változata a mai napig hiányzik.

A webes akadálymentességnek három szintje létezik. Az alapszinten lévő akadálymentes weboldalak úgy vannak kialakítva, hogy a legtöbb ember számára elháruljon minden olyan akadály, amely ellehetetleníti a weboldal tartalmának értelmezhetőségét. Ilyen megoldás lehet például, ha a webtartalom-fejlesztő a képeket úgynevezett helyettesítő szövegekkel látja el (alt attribútumok), hogy a felolvasóprogramok számára is értelmezhetővé váljon a képek tartalma.

Az emelt szintű akadálymentességet megvalósító weboldalak (AA szint) már nemcsak arra törekednek, hogy a legalapvetőbb akadályok elháruljanak a fogyatékossgal élő weboldalhasználó elől, hanem úgy áll össze az oldal szerkezete és tartalma, hogy a böngészés ne csak lehetségessé váljon a képességeikben korlátozott weboldalhasználók számára, hanem kényelmes is legyen.

A legmagasabb szintű akadálymentességet elsősorban azokon a weboldalakon való-sítják meg, amelyek tartalma kifejezetten a fogyatékkal élőknek szól, ám nem javasolják, hogy egy webhely összes oldala az AAA szint kritériumai szerint legyen felépítve, mivel vannak esetek, amikor rontja a felhasználói élményt, ha megpróbálunk megfelelni valamennyi követelménynek.

Az előadó ezen felül konkrét példákon keresztül mutatta be, hogy a Web Akadálymentességi Útmutató mely négy fő alapelv köré épül. Az egyik alapelv az észlelhetőség, amely azokat a technikai és tartalmi elvárásokat fogalmazza meg, amelyek ahhoz járulnak hozzá, hogy a weboldalakon megjelenő tartalmakat (pl. szöveg, kép, hang) a felhasználók érzékelni tudják.

Egy másik alapelv a működtethetőség, amely olyan kritériumokat fogalmaz meg, amelyek azt szabályozzák, hogy egy weboldalnak hogyan kell úgy működnie, hogy a legtöbb ember számára könnyen kezelhető legyen.

Az érthetőség alapelve kimondja, hogy a weboldalon megjelenő tartalmaknak egyaránt érthetőnek és értelmezhetőnek kell lenniük mind a kisegítő szoftverek, mind az emberek számára.

A robusztusság azokat az – elsősorban – technikai elvárásokat jelenti, amelyek révén nagy eséllyel biztosítható a weboldal és a kisegítő szoftverek kompatibilitása.

Az előadást követően a közönség tagjai közül többen is éltek kérdészi lehetőségükkel. Volt, aki afelől érdeklődött, hogy ki az, aki akadálymentességi tanúsítványt állíthat ki; valaki arra volt kíváncsi, hogy hány olyan használója van a Cselekvő Közösségek Wikinek, aki valamilyen fogyatékossgal él együtt; továbbá elhangzott az a kérdés is, hogy miképp érdemes hozzákezdeni egy weboldal akadálymentesítésének.

Poszter szekció

A Bobcatss konferenciák egyik célja, hogy hasonló dolgokkal foglalkozó emberek kapcsolatba kerüljenek, megismerhessék egymás gondolatait, kutatási területeit, és ezekkel kapcsolatban eszmét cseréljenek. Erre az egyik legkézenfekvőbb terepet a poszter szekciók biztosítják, hiszen ott viszonylag rövid időn belül, sok kolléga kutatási témáját ismerhetjük meg kicsit kötetlenebb keretek között. Az idei konferencián 20 poszter szerepelt a szekcióban. A rövid bemutatókat követően lehetőség nyílt személyes találkozókra és mélyrehatóbb beszélgetésekre a kutatási projektekkal kapcsolatban.

Az eszéki egyetem diákjainak egyik poszterén megismerkedhettünk egy 2015-ben indult projekttel, melynek keretében a Korcula szigeten található kolostor értékes könyv-

állományát mentették meg, restaurálták és rendszereztek, lehetőséget teremtve ezzel a kutatóknak az írott kulturális örökség feltárására.

Franciaországból érkezett kollégáink igen érdekes kutatásról készítettek posztert. A 7 közkönyvtár és 7 egyetemi könyvtár bevonásával megvalósított projekt azt vizsgálta, hogy melyek a könyvtárak lehetőségei, feladatai és határai a multikulturalizmus kapcsán. A kutatás következtetése sajnos az, hogy a könyvtárak nincsenek felkészülve az újonnan érkezett használókra sem a helyi szolgáltatások használata, sem a digitális könyvtári szolgáltatások használata esetén. Mindenképpen a kommunikációs készségek és lehetőségek fejlesztésére van szükség.

A Zadari Egyetem diákjai és PhD hallgatói a könyvtárak részéről a szociálisan hátrányos helyzetű emberek számára nyújtható szolgáltatásokban (pl. workshopok, oktatás, fórumok, könyv- és újságkiszállítás), programokban (pl. koncertek, kiállítások, olvasói klubok) rejlő lehetőségeket vizsgálták.

Egy másik poszteren az eszéki egyetem társadalomtudományi karának elsőéves egyetemi hallgatói információs műveltségi készségeinek vizsgálatáról kaphattunk információt. A kutatásból kiderült, hogy a diákok online információkeresési készségei messze jobbak, mint bármilyen könyvtárhasználati (pl. katalógusban való eligazodás, könyvek megtalálása a polcon) készségük.

Az eszéki egyetem könyvtártudományi tanszékének magyar származású, mindkét nyelvet tökéletesen bíró oktatója, Vacsora Zsolt az eszéki és a pécsi könyvtárosképzés összehasonlítását választotta poszterének témájául. A nyelvi válaszfalak sajnos nagyon keményen érvényesülnek az oktatók, illetve hallgatók közötti kapcsolattartás vonatkozásában. Az együttműködésben pedig számos kedvező lehetőség akadna, mert a képzési profilok egymást kiegészítő jelleggel bírnak, pl. Eszéken nincs biblioterápiával kapcsolatos képzési irány, míg könyvtári menedzsmenttel, de különösen digitális könyvtári szolgáltatások menedzselésével Eszéken foglalkoznak intenzívebben. A szomszédos képzőhelyek oktatási együttműködéséből tehát kölcsönös előnyök származhatnak.

Az Országos Széchényi Könyvtár kutatójának és doktorandusz hallgatójának poszterén a digitalizálási munkafolyamatok szervezetfejlesztésre gyakorolt kihívásairól olvashattunk. Radó Rita felhívta a figyelmet arra, hogy a legtöbb könyvtári digitalizálással kapcsolatos projekt csupán a könyvek szkennelésével, a szkennelés lehetőségeinek megteremtésével foglalkozik anélkül, hogy kellő figyelmet fordítana a könyvtár szervezeti felépítésében jelentkező kihívásokra, hogy a digitalizált állomány hatékonyan tudjon beépülni a könyvtár szolgáltatási rendszerébe, a munkafolyamatok pedig a szervezeti struktúrába. Poszterén több európai nemzeti könyvtár szervezeti felépítésének összehasonlító elemzésével kapott különböző megvalósítási lehetőségek eredményeit is bemutatta. A kutatás az OSZK-ban jelenleg is futó OKR projekt szervezetfejlesztési alprojektje miatt különösen aktuális.

Zárszó

Összességében elmondhatjuk, hogy igazán télies körülmények között, gazdag programkínálattal, jó hangulatú rendezvénynek lehettünk részesei. A konferencia tapasztalatai, tanulságai a könyvtári szakmai munkánkban is sikerrel hasznosíthatók lesznek.

Ásványi Ilona

Mindent szabad nekem, de nem minden használ *(1Kor 6, 12a)*

Törvények és jogszabályok Tudósítás az Egyházi Könyvtárak Egyesülése szakmai napjáról

A könyvtárosokat és a könyvtárakat érintő jogszabályokról szervezett szakmai napot 2019. február 19-én az Egyházi Könyvtárak Egyesülése a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Dísztermében.

A rendezvényre közel 90 egyházi és nem egyházi könyvtáros jelentkezett – többen meghatódva jártak-keltek egykori alma materük, az ELTE BTK folyosóin, termeiben.

A szervezők szokott módon szentírási idézetet választottak főcímné, az első korintusi levél 6. fejezet 12. versének első felét: *Mindent szabad nekem, de nem minden használ*. A címválasztással kapcsolatban az elnök köszöntőjében és bevezetőjében az ún. Békés-Dalos Újszövetségnek az adott fejezetre vonatkozó magyarázatát idézte: *A keresztyény szabadságnak csak a bűn szab batárt, de cselekedeteinkben tekintettel kell lennünk a magunk és embertársaink javára*. Elmondta, hogy úgy gondolta: a szentírási rész „rímel” Madách Imre *Az ember tragédiája* című művének hatodik színében a Péter apostol szájába adott szavakkal: *Legyen hát célod: Istennek dicsőség, /Magadnak munka. Az egyén szabad / Érvényre hozni mind, mi benne van. /Csak egy parancs kötvén le: szeretet*. Ha szeretettel lennénk egymás iránt, nem lenne szükség törvényekre, de mert a felebaráti szeretet parancsát nem tudja, vagy nem akarja mindenki maradéktalanul megtartani, a kisebb-nagyobb közösségeknek szüksége van előírásokra, melyek a határaikat is kijelölik, korlátoznak, ám a jogaikat is szabályozzák, bizonyos szabadságot is biztosítanak.

A témaválasztással kapcsolatban az elnök arról is beszélt, hogy az idén 25. születésnapját ünneplő Egyházi Könyvtárak Egyesülése mindig a szakmaiság élénkítését szorgalmazta a rendszerváltozás után újjáéledő egyházi könyvtárak körében, melyek sajátos csoportot alkotnak a könyvtári rendszeren belül. Az első és legfontosabb feladat az 1990-es években az identitás tudatosítása volt: az egyházi könyvtárak nem archívumok (levél-

tárak) és nem múzeumok, ha teremkönyvtárral bírnak is, hanem könyvtárak. Ha azonban könyvtárnak tartják magukat, akkor érvényesek rájuk mindazok a törvények, melyek a könyvtárakat szabályozzák.

Az előadók között az elnök örömmel üdvözölte az egyházi könyvtárosok körében első alkalommal vendégül látott *Sőrény Edinát*, az EMMI Könyvtári és Levéltári Főosztályának vezetőjét. A főosztályvezető asszony a 2018 augusztusában felállt főosztály működéséről, feladatairól és terveiről szóló első előadóként. *Az ágazati irányítás könyvtári és levéltári feladatai* című előadásában elmondta, hogy véleménye szerint napjainkban, a tudás és kreativitás évszázadában a könyvtár egyféle *brandet* jelent, mely állandó jellemzőkkel bír, de a változó világ, változó környezet hatására folyamatos megújulásra képes. A 21. századi könyvtáros naponta új kihívásokkal találja magát szembe, hiszen a folyamatosan fejlődő információtechnológiai környezetben megváltoztak és állandóan fejlődnek a könyvtárhasználói igények, az olvasási és információkeresési szokások. A könyvtárak a társadalmi szerepvállalás erősödése következtében a szolgáltatások egyénre szabott és közösséget formáló fejlesztésével *befogadó* helyek, ugyanakkor *tudástámogató* és *információs* helyek is. Ez utóbbi szerepet minden korban vállalta a könyvtár, de egészen mást jelentett ez akár csak a 19. században és ma, az infokommunikáció korában. A könyvtárak érzékenyen követve a társadalmi, informatikai, telematikai változásokat folyamatosan *megújuló* helyek is, mégpedig a változások sodrába beállva a digitális kompetenciák és az információs műveltség *fejlesztő* helyei is. A könyvtárosok sokat dolgoznak, de ezt az emberek nem látják, szükséges lenne a kommunikáció javítása, a könyvtáros szakma és a könyvtár mint intézmény értékelése, és helyes megítélése érdekében. Az ágazati irányítás könyvtári feladatai közül a főosztályvezető asszony a könyvtári rendszer megújítását és működtetését jelölte meg. Ennek elemei: a stratégiai célok meghatározása, a terület stratégiájának kidolgozása a 2019–2023 időszakra vonatkozóan, az országos projektek (ODR, MOKKA, MOKKA-R) tartalmi megújítása, az Országos Könyvtári Platform (OKP) létrehozása, a jogszabályi környezet gondozása, Könyvtári Szakértői Bizottság és egyéb bizottságok (ODR, MOKKA, minőségügy) felállítása. Elodázhatatlan feladat a bérek rendezése, az előmeneteli rendszer kidolgozása, és ezzel összefüggésben a könyvtárosképzés átalakítása, a továbbképzés megújítása. Részletesen szólt a felsőoktatási és szakkönyvtárakkal kapcsolatos fejlesztési elképzelésekről. Ezek: stratégiaalkotás, a tudománytámogatás erősítése intézményi szinten, és a tanulási előmenetel támogatása személyre szabott, folyamatosan megújuló digitális szolgáltatásokkal, az Open Science kérdéseinek hazai szabályozása, a tanulási környezet átalakítása, az online tartalmak és adatbázisok elérhetőségének bővítése. A nemzeti könyvtár feladatai (Országos Könyvtári Rendszer, Országos Könyvtári Digitalizálási Stratégia, névtér program, archiváló raktár stb.) közül az egyházi könyvtárakat is érintő, a digitalizálással összefüggő Fehér Könyvet emelte ki, mellyel módszertani útmutatót kívánnak kézbe adni a könyvtárosok és a levéltárosok számára, de vonatkozna a múzeumokra és kiterjedne az audiovizuális területekre is.

Kenyeri Katalin, könyvtári jogi szakértő a *Szabályok a muzeális könyvtári dokumentumokról* című előadásában először az 1997. évi CXL. törvénynek a muzeális dokumentumokra és főként azok archiválására vonatkozó 60/A-60/B. §-ára hívta fel a figyelmet, mely 2015-ben változott, és 2016. január 1-je óta kötelezően érvényes. A törvényben a könyvtári dokumentumokra vonatkozó szabályok, melyek a nyilvántartásra, feltárássra, rendelkezésre bocsátásra, archiválásra terjednek ki, kötelezőek a muzeális dokumentumokra is. A fenti

feladatok szempontjait a könyvtár fenntartója által jóváhagyott gyűjtőköri szabályzatban kell rögzíteni. A törvény kimondja, hogy a könyvtárnak nemzeti vagyonként kell nyilvántartania és archiválnia az állományába tartozó muzeális könyvtári dokumentumokat, melyek nem vonhatók ki a gyűjteményből. Két esetben lehet ettől eltérni, ha *vis maior* következett be, vagy ha a dokumentum tartalmát tekintve nem tartozik az adott könyvtár gyűjtőkörébe, ezért egy másik könyvtárnak adja át az intézmény, archiválási céllal. Ha nem talál olyan könyvtárat, aki ezt vállalja, neki kell megőriznie. A muzeális könyvtári dokumentumok kezelésével és nyilvántartásával kapcsolatos szabályokról szóló 22/2005. (VII. 18.) NKÖM rendeletről szólva az előadó elmondta, hogy a muzeális könyvtári dokumentumok körének meghatározása nem változott. Fontos azonban, hogy a könyvtárnak ezekről külön nyilvántartást kell vezetnie, mely az egyedi nyilvántartású dokumentumokra vonatkozó adatokon felül az egyes példányok részletes leírását, valamint a dokumentum muzeális jellemzőit is tartalmazza. A nyilvántartási adatokat a lelőhely megjelölésével együtt be kell jelenteni az Országos Széchényi Könyvtárnak. A továbbiakban az előadó az 1999. évi LXXVI. törvényről, a szerzői jogi szabályokról szólt. Elmondta, hogy a szerzői jogi szempontokat akkor kell figyelembe venni, ha a dokumentum védett művet tartalmaz. A védelmi idő általános szabályként 70 év, de a törvény ettől eltérő utasításokat is tartalmaz. A szerzői jogi védelem alá eső, vagy árva művek felhasználásával kapcsolatban felhívta a figyelmet, hogy a helyben használat, kölcsönzés, könyvtárközi kölcsönzés, másolatkészítés stb. szabályozott, egy részük ingyenes, más szolgáltatásuk költségterítéses, a díjakat azonban a törvény nem határozza meg. Végül az előadó a közadatok újra hasznosításáról rendelkező 2012. évi LXIII. törvényről szólt, és felhívta a figyelmet arra, hogy a muzeális könyvtári dokumentumok az egyházi könyvtárak különleges értékei. Megőrzésük, védelmük, ugyanakkor megismerhetővé tételük nagyon fontos, szép szakmai feladat, melyhez jó munkát kívánt.

Farkas Gábor Farkas, az OSZK Régi Nyomatványok Tára vezetője, a muzeális könyvtári dokumentumok nyilvántartása (MKDNY) koordinátoraként a nyilvántartással kapcsolatban a jogi háttér és a szakmai szempontok egyensúlyáról beszélt. A muzeális dokumentumok számbavétele óriási munka, nagyon szerteágazó feladatokkal, csak összefogással lehetséges. Éppen ezért öröm volt hallani a dicséretet, miszerint 52, sejtésünk szerint az összes muzeális anyagot is őrző egyházi könyvtár készségesen vett részt a munkában, és a kiküldött körlevélre egy egyházi könyvtár, az Evangélikus Országos Könyvtár válaszolt először és leghamarabb, egy óra elteltével. A MKDNY célja a régi nyomatványok megőrzése, szolgáltatása az emlékezet és az utókor számára, valamint az állományvédelem. Az előadó érintőlegesen beszélt az 1997-es CXL. a muzeális intézményekről, nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló törvény vonatkozó helyeiről. Ezután a kulturális örökség védelméről rendelkező 2001. LXIV. törvényről szólt, mely megfogalmazza, hogy miket tekinthetünk kulturális javaknak, s hogy az ilyen kincsekkel bíró tulajdonosnak milyen kötelezettségei vannak. Támpontokat ad a kiviteli engedélyekről az országból, és foglalkozik az eltűnt kulturális javak felkutatásával is. Majd az előadó a 2001. LXXX. törvényt ismertette, ami a védetté nyilvánítást, a külföldre szállítás feltételeit és az eltűnt műtárgyak felkutatására tett kísérletet szabályozza, és a jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról is rendelkezik. Utána a muzeális könyvtári dokumentumok kezeléséről és nyilvántartásáról szóló 22/2005. (VII. 18.) NKÖM rendeletről beszélt. Végül a 30/2014. (IV. 10.) EMMI rendeletet ismertette, mely a nemzeti könyvtár

kiemelt feladatoként jelöli meg a muzeális könyvtári dokumentumok országos nyilvántartásának működtetését, az abban részt vevő könyvtárak tevékenységének koordinálását. A következőkben a KDNY és a MOKKA-R kritériumairól szólva vizsgálta ezek kapcsolatát. Elmondta, hogy a cél egy hármas rendszer, melynek elemei: Magyar Nemzeti Bibliográfia (MNB), egy integrált rendszer (IKR) és Digitális Kincstár (DK) létrehozása és üzemeltetése, melyek között és más adatbázisok között pl. Fragmenta codicum, Tabula Hungariae, kívánatos lenne az átjárhatóság. Ezután bemutatta a MKDNY nyitólapját, a Bibliotheca Vetus Hungariae-t. Elmondta, hogy az első muzeális dokumentumok nyilvántartására irányuló felmérés 2003-ban volt. A mostani, 2018-ban induló felmérésben a legkülönbözőbb könyvtártípusok vettek részt, köztük az egyháziak is. A könyvtárakkal való levelezésből kiderült, hogy a könyvtárosok milyen segítséget várnának a feltárásban, digitalizálásban, állományvédelemben, de pályázásban is. A muzeális anyaggal foglalkozó kollégák igen fontosnak érzik a kapcsolattartást a régikönyves szakemberekkel, műhelyekkel. A felmérés során sok érdekes és fontos művelődéstörténeti adat bukkant elő. A 2018-ban indult felmérés során több könyvtárat sikerült megszólítani és több könyvtár küldött adatokat, mint 2003-ban. A most készülő adatbázisban 65 %-kal több dokumentumról van adat. Az előadó végül a MKDNY ütemtervéről szólt. Az országos felmérést 2019 nyarán szeretnék befejezni. 2019 őszén tervezik a problémák összegzését, a hiányos adatok pótlását, a rosszul értelmezett adatok revideálását. 2019 végén szükséges lenne egy státusz feltételeinek megteremtése, egy 8 fős klasszika filológusból, művelődés-, irodalom- és művészettörténeészből álló, latin, ógörög, angol, német, francia és olasz nyelvi kompetenciákkal bíró „gyorsreagálási” egység koordinálására. Ezen kívül fontos lenne különböző informatikai és digitalizáló eszközök beszerzése, és egy informatív kétnyelvű honlap létrehozása. További feladatok 2019 és 2023 között: a legértékesebb állomány (kódexek, magyar nyelvemlékek, ősnymtatványok, antikvák, régi magyar könyvek) – arányait tekintve 5% – hiánytalan felvitele az átmeneti adatbázisba, majd ennek betöltése az Országos Könyvtári Rendszerbe. Folyamatos feladat a digitalizálással, értékbecsléssel, állományvédelemmel kapcsolatos szakmai tanácsadás megszervezése és biztosítása.

Tőszegi Zsuzsanna címzetes egyetemi docens, ELTE BTK témavezető *A GDPR és az egyházi könyvtárak – jó gyakorlatok, további tennivalók* címet adta előadásának. Elsőként az egyházi könyvtárakat vette számba, a nyilvánosakat és a nem nyilvánosakat egyaránt, és jelezte, az adatvédelmi törvény minden könyvtárra kötelezően érvényes. Magáról a törvényről a szakmai napot szervezők kérésének megfelelően nem beszélt, inkább az adatvédelmi (GDPR) és a 2011. évi CXII. az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról rendelkező törvényekből adódó kötelezettségekről, feladatokról szólt. Annyit mégis megemlíttet, hogy ki minősül adatkezelőnek. Mint kiderült, a sajátos fenntartóval bíró egyházi könyvtárakban nagyobb felelősség járul a fenntartó intézményre, de a könyvtárosnak is vannak az adatkezeléssel kapcsolatos feladatai. Az adatkezelés alapelveit a következőképpen határozta meg: tisztességesség, jogszerűség, átláthatóság, célhoz kötöttség, adattakarékosság, korlátozott idejű tárolhatóság, pontosság, naprakészség, biztonság, elszámoltathatóság. Az előadásra készülve átnézte az egyházi könyvtárak honlapjait, melyek között jó gyakorlatokat, hiányosságokat, tipikus hibákat egyaránt talált. Az elemzés során megállapította, hogy adatkezelési tájékoztató kevés honlapon olvasható. Ahol sütiket használnak, ezekről is kötelező a tájékoztatás. Tapasztalata szerint a könyvtárhasználati szabályzatok sok helyen régiek, nincsenek megfeleltetve az érvényes

jogszabályoknak. Az adatvédelem szempontjából a legtöbb szabályzatban gond volt a beiratkozásokor elkérhető személyes adatokkal – a legtöbb helyen olyan adatokat is kérnek, melyeket a GDPR törvény nem enged meg. További hiba volt, hogy sok honlap nem frissül, egyetlen szó sem olvasható rajta az adatvédelemről, nincs feltüntetve a honlap üzemeltetőjének neve, nem beszélve az adatvédelmi tisztviselőről. Ugyanez a helyzet az online katalógusokkal, a közösségi oldalakkal, hírlevelekkel: nincsenek szabályozva, ahogy az online kapcsolattartás sem. Jó példaként emelte ki a következő egyházi könyvtárakat: a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola Könyvtára, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem Maróthi György Könyvtára, a Gál Ferenc Főiskola Könyvtára Szegeden, és az Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem Könyvtára Budapesten. Végül a további tennivalókról beszélt, gyakorlati tanácsokat adva. Ezek: a könyvtárhasználati szabályzatok megfeleltetése a törvényi előírásoknak, a meglévő nyilvántartások felülvizsgálata: adattisztítás, adattörlés, az adatvédelmi tájékoztatók pótlása, adatvédelmi tisztviselő kinevezése, az integrált könyvtári rendszer, honlap, közösségi oldal fejlesztője, üzemeltetője megnevezése. Az előadás végén két megjelenés előtt álló írására hívta fel a figyelmet: *Az Európai Unió Általános adatvédelmi rendelete (GDPR) – Alapfogalmak, alapelvek*, és *Az Európai Unió Általános adatvédelmi rendelete (GDPR) – A könyvtárak adatkezelői szerepköre* című cikkek a Könyvtári Figyelő 2019/ 1. és 2. számában fognak megjelenni. Az előadást egy idézettel zárta: „Amikor a civilizáció új eszközei mind arra szolgálnak, hogy áttetszővé alázzanak minden embert, lehet, hogy semmi nem lehet fontosabb, mint az, hogy megőrizzük valahogy az arcunkat, a személyességet, a személyiséget a jövőnek.”

Hangodi Ágnes, a Könyvtári Intézet Oktatási és Humán erőforrás-fejlesztési Osztálya munkatársa *A Könyvtári Intézet tanfolyami kínálata az új továbbképzési rendeletek tükrében* című előadásában először a továbbképzéssel kapcsolatos jogszabályokat tekintette át. (Ezek az 1997. évi CXL. törvény, az 1/2000. (I. 14.) NKÖM rendelet, a 32/2017. (XII. 12.) EMMI rendelet, a 378/2017. (XII. 11.) Korm. rendelet, és a 39/2017. (XII. 29.) EMMI rendelet.) Elmondta, hogy a szakképzési és továbbképzési tanfolyamok akkreditálása és szervezése alapvetően a Könyvtári Intézet feladata. 2018-ban megújult, korszerű oktatótermekben 55 alkalommal 924 fő vett részt különböző továbbképzéseken, 149 segédkönyvtáros vizsgázott sikeresen. A Könyvtári Intézet 2018 végén, 2019 elején egy online kérdőíves felmérést végzett el a nyilvános könyvtárak körében, mely a következő négy félév igényeinek felmérésére irányult. A kérdőívet a nyilvános könyvtárak 43%-a (312 intézmény) töltötte ki, ebből 17 egyházi könyvtár. A nyilvános egyházi könyvtárak száma 31. A jelenléti tanfolyam mellett nagy arányban szavaztak a könyvtárosok az online és a blended (kontakt és e-learning) tanfolyami formára. Az előadó elmondta, hogy a továbbképzések között a leghangsúlyosabbak a vezetési és a szakértői ismeretek, illetve a minőségirányítás. Újdonságok a konstruktív konfliktuskezelés, a coaching szemlélet, a teljesítménymérés, a digitális kompetenciák, az elektronikus tananyagfejlesztés, a gyerekkönyvtárosi ismeretek, a webarchiválás, a műszaki és természettudományos tájékoztatás, a tudományometriai és statisztikai adatbázis-használat, a fogyatékkal élők könyvtári ellátása, a zeneirodalom csúcspontjai témájú továbbképzések. További tervben és akkreditálás alatt vannak a következők: a GDPR szabályainak megfelelő adatkezelés, marketing és rendezvényszervezés, a könyvtár társadalmi szerepe, az online tanulás módszertana.

A szakmai nap büféebéddel zárult, ahol kisebb-nagyobb csoportokban folyt tovább az eszmecsere a délelőtti elhangzottakról, illetve lehetőség nyílt a kötetlen együttlétre, találkozásra, barátkozásra.

Az Egyházi Könyvtárak Egyesülete sok támogató, dicsérő levelet kapott a programmal, a szervezéssel és a vendéglátással kapcsolatban.

Köszönet az előadóknak a felkészült szereplésért, a Sapientia Könyvtára munkatársainak Török Beáta vezetésével a vendéglátásért és Kövecés Ildikónak, az Egyházi Könyvtárak Egyesülete titkárának a szervezésért.

Jegyzet

1. Majtényi László: Az információs szabadságok: adatvédelem és a közérdekű adatok nyilvánossága. Budapest: Complex, 2006. 41. p.
-



A konferencia résztvevői



A GDPR alkalmazása a magyarországi könyvtárakban

Szakmai konferencia és interaktív workshop az OSZK-ban az MKE Elnöksége szervezésében

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Elnöksége szakmai konferenciát szervezett 2018. november 28-án az Országos Széchényi Könyvtárban *A GDPR alkalmazása a magyarországi könyvtárakban* címmel. Az esemény a korábbi szakmai konferenciák, szakmai kezdeményezések folytatásaként valósult meg.

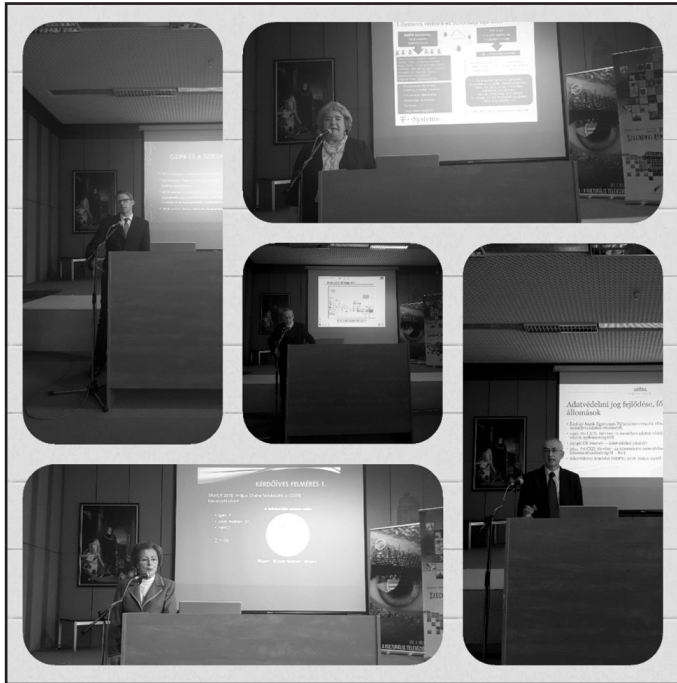
A szakmai tanácskozás révén a szervezők újra lehetőséget kívántak teremteni az új adatvédelmi rendelettel kapcsolatos könyvtárszakmai kérdések, tapasztalatok és észrevételek megvitatására.

Az MKE Elnöksége nagy örömeire nagyon sokan elfogadták a meghívást a szakmai konferenciára, illetve jelezték érdeklődésünket rendezvényünk iránt. A konferencia vendégei között üdvözölhettük Ásványi Ilonát, az EKE elnökét, tagszervezeteink elnökeit, vezetőségi tagjaikat, tagtársainkat és könyvtáros kollégákat. A részvételi helyek száma limitált volt a program workshop jellege miatt. A nagy érdeklődésre való tekintettel hamarabb le kellett zárni a regisztrációt.

Az MKE Elnökségének véleménye szerint a könyvtárak számára a 2018. év egyik meghatározó jelentőségű feladata az Általános Európai Adatvédelmi Rendelet (a GDPR) előírásaira való felkészülés és az új szabályok szerinti eljárásrend kialakítása, ezért az előadások e téma köré szerveződtek.

A szakmai tanácskozás nagymértékben elősegítette, hogy az MKE szervezetei és szekciói, tagjai minél eredményesebben tudjanak megfelelni a rendelet szabta előírásoknak.

A szakmai tanácskozás mindkét részében a hazai könyvtáros társadalom és könyvtárinformatikai szakterület kiemelkedő és kiváló szakértői osztották meg gondolataikat a konferencia résztvevőivel, adták át ismereteiket, tudásukat, tapasztalataikat, ötleteiket, javaslataikat a szakmai konferencia fő témájához kapcsolódóan. Az előadók között üdvözölhettük: Redl Károlyt, az Országgyűlési Könyvtár igazgatóhelyettesét, Tószegi Zsuzsannát, az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet címzetes egyetemi docensét, Czoboly Miklóst, a Monguz Kft. ügyvezető igazgatóját, Szilágyi Lorándot, a NetLib Kft. ügyvezetőjét, Horváth Zoltánét, a T-Systems könyvtáros informatikusát és Drucker Györgyöt, az Országos Széchényi Könyvtár E-szolgáltatási Igazgatói Titkárság projektreferensét.



*A szakmai konferencia előadói
Fotó: Gerencsér Judit*

A konferencia sokszínű, de szoros napirendje többek között az alábbi témákkal foglalkozott:

- A személyes adatok védelme a GDPR tükrében – a rendelet főbb könyvtári témájú rendelkezései.
- A GDPR alkalmazása a magyarországi könyvtárakban a tapasztalatok tükrében – egy kérdőíves felmérés tükrében.
- Adatvédelmi kihívások az integrált könyvtári rendszerek tükrében – különböző IKR-ek szemszögéből.

A szakmai konferencia előadói tekintetében szeretném kiemelni, hogy nagy eredménynek tekinthető, hogy Tószegi Zsuzsanna vállalta, hogy a GDPR bevezetésének könyvtári tapasztalatairól, a könyvtárosok véleményéről, illetve javaslatairól egy anonim kérdőíves felmérést készít. Ennek eredményei és tapasztalatai részletesen bemutatásra kerültek a szakmai tanácskozáson.

A szakmai konferencia másik nagy eredménye, hogy sikerült egy részletesen áttekinthető képet adniuk a szervezőknek az adatvédelmi rendeletről a hazai könyvtárakban használt IKR-ek kapcsán. Minden részt vevő IKR-fejlesztő elmondta, hogy nagyon sok új feladatot jelentett számukra is ez jogszabályi megfeleltetés és az ehhez kapcsolódó fejlesztések.

A szakmai program két fő részből épült fel:

- szakmai előadások – az adatvédelmi rendelettel szoros összefüggésben;
- workshop – gyakorlati és empirikus megközelítést tett lehetővé a témakörben.

A workshop lényeges része volt, hogy a részt vevő kollégák megfogalmazták azokat a kérdéseket, javaslatokat, tapasztalatokat, amelyek az adatvédelmi rendelet alkalmazása kapcsán felmerülnek a könyvtáraikban és válaszokat szeretnének rá kapni.



A workshop résztvevői
Fotó: Gerencsér Judit

Négy csoportban dolgoztak a konferencia résztvevői, előre meghatározott csoportbeosztás alapján. Minden csoportnak volt egy moderátora, és a végzett munkáról, a felmerült szakmai kérdésekről visszajelzést kértünk a konferencia résztvevőitől a workshop végén.

Az alábbi kérdésekre keresték a szervezők a válaszokat a workshop során:

1. *Mennyire érzi tájékozottnak a könyvtárakat és a könyvtáros kollégákat az új adatvédelmi rendelet kapcsán? Mennyire tájékozott Ön a kérdésben?*

A könyvtári rendszer szereplői, a szakmai szervezetek igyekeztek már a rendelet hatálybalépése előtt felhívni a könyvtárosok figyelmét a várható változásokra. Megpróbáltak lehetőségeikhez mérten segítséget adni és tájékoztatni, szakmai rendezvényeket szervezni, illetve útmutatókat készíteni.

A könyvtáraknak is megvolt a lehetőségük, hogy tájékozódjanak, rendezvényeket szervezzenek, illetve a könyvtárosoknak, hogy rendezvényekre járjanak. Azonban a nagyobb könyvtárakban volt/van erre igazán lehetőség. Ezek a könyvtárak jobban felkészültek, igyekeznek megfelelni az előírásoknak és lépéseket tenni, hogy a dolgozók minél tájékozottabbak legyenek a változások okairól. Pl. a megyei hatókörű városi könyvtárak munkatársai igyekeztek az adott megye kistélepléseinek könyvtárosait is tájékoztatni, de a gyakorlat azt mutatja, hogy inkább csak rémületet keltett az új szabályozás. Úgy látják a résztvevők, hogy a nagyobb könyvtárak vezetői, munkatársai igyekeznek követni a jogszabályi változásokat, és megfelelni azoknak.

Az az igazság, hogy sajnos a rendelet hatályba lépését követően sem érzi magát sok kolléga igazán jól felkészültnek. Különösen nagy kihívás pl. a KSZR szolgáltatóhelyeken dolgozó kollégák felkészítése a rendelet adta feladatokra.

2. *Úgy érzi, hogy az Ön könyvtára megfelel a GDPR által előírt követelményeknek?*

A különböző könyvtártípusok különböző módokon tudtak felkészülni a rendelet alkalmazására, ezért erre egyértelmű válasz nem adható. A szakkönyvtárak és a megyei hatókörű városi könyvtárak jelentős része igyekszik megfelelni a követelményeknek. A kisebb városi könyvtárak az első lépéseket már megtették, és természetesen a jogszabályoknak megfelelően dolgoznak. Valójában szinte lehetetlen megfelelni az összes követelménynek. A legfontosabb alapelveknek azonban a legtöbb nagy könyvtár már megfelel.

A csoportokban részt vevők több mint fele érezte úgy, hogy fel tudtak készülni a rendelet előírásaira, de sajnos majdnem 40%-a úgy nyilatkozott, hogy még sok feladatot lát maga előtt, hogy megfeleljen minden előírásnak.

3. *Milyen területen érzi szükségét további szakmai/technikai/ egyéb segítségnek szakmai munkájában a GDPR kapcsán?*

Bár a könyvtárak a kezdeti lépéseket megtették, a kérdés bonyolultságára való tekintettel nagyon fontosnak tartják szakmai képzések –forma szerint: frontális, e-learning, hatókör szerint: regionális és országos szakmai rendezvények, képzések, illetve tájékoztatók szervezését is. Feltétlenül szükséges, hogy e képzések regionálisan is kerüljenek megszervezésre, és lehetőleg külön célcsoportként a különböző típusú könyvtárak számára! Fontos, hogy a képzések elsősorban gyakorlati megközelítésűek legyenek, mindenképpen praktikus tanácsokkal, iratmintákkal, jó gyakorlatokkal.

Szükségesnek látták a résztvevők, hogy a szakmai szervezetek vezetői, képviselői szorgalmazzák az ágazati minisztériumnál egy egységes álláspont kialakítását, egy GDPR munkacsoport létrehívását, valamint segédanyagok létrehozását, a már elkészült, nagy segítséget adó Informatikai és Könyvtári Szövetség által készített anyagon kívül. Lehetőleg szakértők bevonásával, minisztériumi segítséggel, lehetőség szerint anyagi támogatással.

Egységes recept nem létezik, de az ajánlások nagy segítséget tudnak nyújtani minden típusú könyvtár és könyvtáros számára.

A résztvevők javasoltak egy zárt közösségi felületet is, kialakítani egy fórumot pl. levelezőlistát, ahol konzultálni tudnának a kollégák, a könyvtári adatvédelmi tisztviselők.

4. *Milyen javaslatai lennének a GDPR könyvtári alkalmazása tekintetében?*

A könyvtárhasználók adatainak kezelésével kapcsolatosan igyekeznek a könyvtárak megfelelni a kihívásoknak és az előírásoknak. Amit azonban feltétlen problémásnak láttak a résztvevők, azok a speciális dokumentumokkal/gyűjteményekkel, valamint a szerzői jogokkal kapcsolatos kérdések. Ezekről a nagyon komoly kérdésekről egységes álláspont kialakítása szükséges. Gondolunk itt a helyismereti gyűjtemények, különgyűjtemények anyagaira, illetve az azokban szereplő személyes adatokra. Az ezekből való szolgáltatás a könyvtárak alapeleme. Amennyiben nem tisztázódik pontosan az erre vonatkozó szabályozás, a könyvtárak működésének alapelvei sérülhetnek. Ezeknél a különgyűjteményeknél a szerzői jogi kérdések is megnehezítik a szolgáltatást, a körvonalazódó adatkezelési szabályok pedig teljesen ellehetetlenítik azt. Itt feltétlen fontosnak tartják az egységes szakmai érdekképviseletet.

A résztvevők véleménye szerint súlyozni kellene a feladatokat a legalapvetőbbtől a kevésbé fontosig. Az IKR szerződések terén különösen fontos lenne tisztába jönni a könyvtárak érdekeivel.

Mivel a GDPR-szabályozás előtérbe kerülése a legtöbb fenntartó számára ráirányítja a figyelmet a könyvtárra mint adatkezelőre, érdemesnek látjuk ezzel a lehetőséggel élni. Talán ez a kényszerű fókuszba kerülés lehetőség is a könyvtárak képviselői számára, hogy elmondhassák, mi is a könyvtárak szerepe a 21. században.

A szakmai tanácskozás a NEA támogatásával valósulhatott meg. A szakmai konferencia minden résztvevője sok új értékes gondolattal és javaslattal tért haza. Mindannyian megfogalmazták, hogy nagyon sok feladatot jelent az új adatvédelmi rendeletnek való megfelelés, de az látszik, hogy mostanra eléggé kikristályosodott, hogy mit és hogyan kellene csinálni, azonban továbbra is nagyon nagy szükségét érzik a szakmai támogatásnak és szakmai összefogásnak a kérdéskörben. Összefoglalásként az alábbi főbb kezdeményezések fogalmazhatók meg, amelyet a szervezők szeretnének minél eredményesebben megvalósítani:

- egy GDPR munkabizottság létrehozása a minisztérium támogatásával;
- további budapesti és regionális képzések, akkreditált képzések létrehozása, támogatása;
- szakmai fórum kialakítása az eszmecseréhez, probléma megoldáshoz;
- könyvtári adatvédelmi tisztviselők szakmai fórumának a megteremtése;
- útmutatók, iratminták és jó gyakorlatok összegyűjtése és készítése.

A szakmai konferencia zárásaként a résztvevők megtekinthették az OSZK Corvina kiállítását.



A beszámolót és a cikket összeállította: Gerencsér Judit

**A workshop eredményeit és javaslatait összefoglaló csoportvezetők:
Redl Károly, Tószegi Zsuzsanna, Szóllás Péter, Oros Sándor**

Könyvekkel is gyógyított

25 éve halt meg Oláh Andor orvos,
természetgyógyász, szakíró

A Magyar Biblioterápiás Társaság és a Hamvas Béla Pest Megyei Könyvtár képviselői koszorúzással emlékeztek meg a Sztaravodai úti temetőben nyugvó szentendrei hírességről halálának 25. évfordulóján, 2019. február 13-án.



Oláh Andor orvosi diplomáját 1949-ben szerezte, ezt követően a békéscsabai kórházban dolgozott, majd Dobozen volt körzeti orvos. Itt kezdte kutatni a népi orvoslás módszereit és hagyományait, amelyeket eredetileg a füvesemberektől tanult. Természetgyógyászati tapasztalatait 1953-tól propagálta, amiért több összeütközése volt a hivatalos szervekkel. A természetes gyógymódok iránti érdeklődése irányította figyelmét a művészetek gyógyító és testi-lelki egészségfenntartó hatására, melyet megerősített saját gyermekkori – nagymértékben a könyvek segítségével történt – gyógyulási élménye. Felismerve, hogy a könyvek, az irodalom szuggesztív ereje betegségmegelőző, valamint egészségmegőrző értékű is, a biblioterápia egyik első magyarországi alkalmazójává vált. Összeállította azoknak a könyveknek a jegyzékét, melyek nézete szerint a legmegfelelőbbek a biblioterápia céljai számára.



*Werner Ákos, a Hamvas Béla Pest Megyei Könyvtár igazgatója
és Bartos Éva, a Magyar Biblioterápiás Társaság titkára,
Oláh Andor és felesége, Kállai Klára szentendrei síremlékénél*

Oláh Andor 1973-ban költözött Szentendrére. Nyugdíjas főorvosként tovább dolgozott, de idejének jó részét előadások tartása, az írói munka és bioklubok szervezése kötötte le. A Szamárhegyen, egy régi dalmát házban lakott, ami a természetgyógyászat és a biblioterápia iránt érdeklődők Mekkája lett. Az orvoslás mellett a keleti filozófiával, az irodalommal és művészetekkel is behatóan foglalkozott. Több könyve és cikke jelent meg, munkásságáról a helyi és országos lapokban számtalan írás adott hírt.

A *Hamvas Béla Pest Megyei Könyvtár* helytörténeti gyűjteménye gyűjti az Oláh Andor életével és műveivel kapcsolatos emlékeket és dokumentumokat, biblioterápiai tapasztalatait és tevékenysége pedig a Szentendrén bejegyzett Magyar Biblioterápiás Társaság működésének szellemi alapjait képezik. 2014-ben a könyvtár és a társaság közös kiállítással tisztelgett munkássága előtt.*

Gaján Éva



* Forrás: Szentendrei Arcképcsarnok II. Elődeink (szerk.: Pethő Zsoltné Németh Erika)

Arany Zsuzsanna

Detektív verseny a Szent-Györgyi Albert Általános Iskola és Gimnáziumban

Iskolánk 2013 óta viseli a Budapest IX. Kerületi Szent-Györgyi Albert Általános Iskola és Gimnázium nevet. A közel másfél évszázados iskolaépületben az 1991/1992-es tanévtől négyévfolyamos gimnázium, az 1993/1994-es tanévtől nyolcévfolyamos gimnázium működik. A 2016/2017-es tanévtől újra indult a nyolcévfolyamos mellett négyévfolyamos gimnáziumi osztály is.

Az iskolai könyvtár feladatait jelenleg ketten látjuk el. Tóth Viktória 1987 óta könyvtárostánár az intézményben, mellette pedig többen megfordultak már könyvtárostánárként és könyvtáros asszisztensként. Jómagam 2017 óta erősítem kétfős csapatunkat mint könyvtáros asszisztens.

Az iskolánk könyvtárpedagógiai programjában foglaltak alapján könyvtárhasználati órát tartunk 1–10. évfolyamos diákjainknak. Alsó tagozaton (1–4-ig) tanévenként 4–6 óra könyvtárhasználati óra van a magyar irodalom tantárgy keretén belül, amely elsősorban a tanító vezetésével és a könyvtárostánárok segítségével valósul meg. Felső tagozaton (5–8-ig) tanévenként 4–6 óra könyvtárhasználati órát tartunk az informatika tantárgy részeként, amely a könyvtárostánár vezetésével valósul meg. Gimnáziumi tagozaton (9–10-ig) tanévenként 4 óra könyvtárhasználati óra van az informatika tantárgyon belül, amely úgyszintén könyvtárostánár vezetésével valósul meg.

A verseny előzményei és felépítése

Idén az a szerencsés helyzet alakult ki, hogy újra ketten tartjuk a könyvtárhasználati órákat. Ennek köszönhetően lehetővé vált több csoport párhuzamos oktatása, így feléleszthettük a korábban hagyománynak számító, éves könyvtárhasználati versenyünket, amelynek kevésbé titkolt célja a tehetséggondozás; hogy megtaláljuk azokat a diákokat,

akiket a jövőben érdemes lehet a Bod Péter Országos Könyvtárhasználati Versenyre felkészíteni.

Detektív versenyünket az 5. évfolyamos könyvtárhasználati tananyagra építve alakítottuk ki. A tananyag szerves részét képezi az iskolai könyvtár felépítéséről és működéséről meglévő tudás elmélyítése, a betűrend gyakorlatban való használata, valamint a diákok megismertetése a kézikönyvtári állománnyal, és a dokumentumok készségi szintű használatának elsajátítása. Fontosnak tartjuk, hogy a diákok ismerjék a könyvtári szakkifejezéseket, ezek épüljenek be szókincsükbe, és a későbbiekben képesek legyenek ezeket helyesen használni.

A vetélkedő kerettörténetének kidolgozását az Országos Széchényi Könyvtárban megtekinthető Corvina kiállítás inspirálta. Történetünkben elloptak egy igen értékes és egyedülálló könyvet az iskola könyvtárából. A könyv egy kódex volt, amelyet 2013-ban a Könyvtárostanárok Egyesületének egy pályázatára készített néhány diákunk az akkori egyik könyvtárostanár segítségével.

Vetélkedőnkön a logikus gondolkodás, valamint a könyvtárhasználati és az informatikai ismeretek elengedhetetlenek voltak a feladatok teljesítéséhez, amelyek egyaránt megkövetelték a tabletek és nyomtatott források használatát, valamint a logikus gondolkodást.

A verseny a Digitális Erőd játék jellegét hordozta. A játék során az iskola rendelkezésre álló tereit használtuk. A csapatok bázisát a Díszterembe helyeztük, ahová bármikor visszatérhettek, ha gondolkodni vágytak. Emellett a játék felépítéséből kifolyólag a könyvtár terei is igen fontos szerepet játszottak a feladatmegoldásban.

Minden megoldott feladatot a Díszteremben helyet foglaló bázison kellett bemutatniuk, itt kaphatták meg a következő feladatot rejtő borítékok és az öt darabból álló kirakó egy-egy darabját. A kirakó az elloptott kódex borítóját ábrázolta, minden egyes darab hátoldalán egy-egy nyommal, amely arra utalt, hol látták utoljára a kódexet. A diákok meghatározott sorrendben, a legkevésbé konkrétól a legkonkrétabb felé haladva gyűjthették be a nyomokat. A helyszín összerakása nem kis fejtörést okozott lelkes nyomozóinknak.



A nyomokat rejtő borítékok

A csapatok a verseny elején öt darab, egyenként 5-5 pontot érő segítségkártyát is kaptak, amelyet felhasználhattak, ha elakadtak az egyik feladat megoldása során. Ám ha ezt meglépték, az a végső pontszámukból 5 pont levonással járt.

A verseny feladatai

Bemelegítő feladatként egy gondolattérképet kellett készíteniük a diákoknak, amelynek központjában a nyomozás szó állt. Minél több olyan kulcsszót kellett így összegyűjteniük, amely valamilyen módon kapcsolódik a témához.



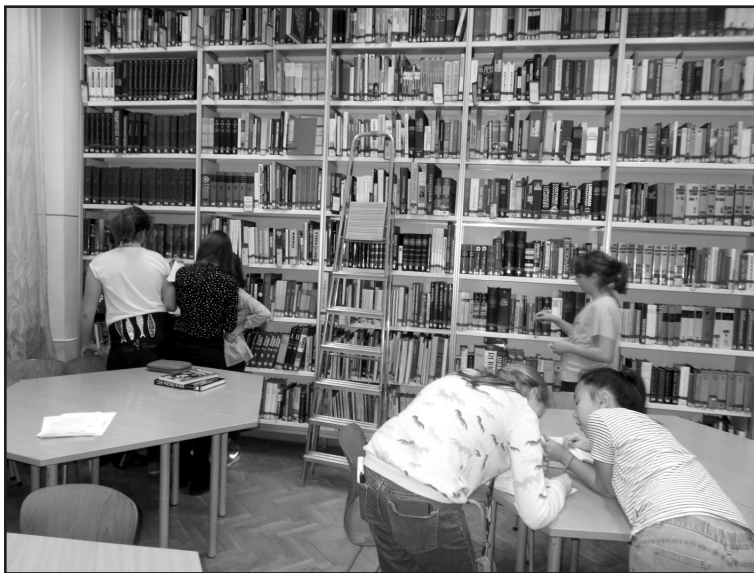
Gondolattérkép a nyomozás szóról

Második feladatként egy titkosírást kellett megfejteniük, amelynek helyes megoldásával a kódex egyik szerzőjének nevét és az akkori osztályát találhatták ki a diákok. Ám a feladat sokkal összetettebb volt ennél, hiszen maguknak kellett megszerezniük a betűhalmazt és a titkosírás megfejtésében segítő rácsot, amelyekről csak annyit tudtak, hogy a könyvtár állományának egy-egy kötetében rejtettük el. A két könyv raktári jelzetét a feladatmeghatározással együtt megkapták, ám azt, hogy ezek melyik állományegységben helyezkednek el, nekik kellett kitalálniuk, méghozzá egy drón segítségével. A drónos feladat a Comenius Logo program analógiájára épül, előre megírt lépések segítségével kellett a könyvtár egyes állományrészeiben elhelyezett könyveket azok raktári jelzete alapján megtalálniuk.

Ha sikeresen megfejtették a titkosírást, akkor már csak a könyvek azonosításának maradték négy alapadatára voltunk kíváncsiak. Ebből azután, az öt alapadat helyes sorrendbe állításával egy monografikus nyomtatott dokumentumokra jellemző hivatkozási sablont kellett építeniük, amelyet szintén pontosztunk.

A diákok feladata volt a kódex kiadási évének meghatározása is. A feladat több részfeladattól tevődött össze, amelyek számos kompetenciaterületet érintettek. A betűrendező feladattal anyanyelvi kompetenciájukat, a matematikai feladvány megoldása számolási készségüket, míg az internetes keresés digitális kompetenciájukat volt hivatott fejleszteni.

Emellett szükségük volt a logikus gondolkodásukra is annak meghatározásához, hogy egy-egy részfeladatra honnan kaphatnak választ. A feladatnál muszáj volt segítségkártyát felhasználniuk és kommunikációs készségeikre hagyatkozniuk, hiszen csak így találhatták ki, hogy a szerzők melyik évfolyamon tanulnak jelenleg is iskolánkban.



Keresés a kézikönyvtári állományban

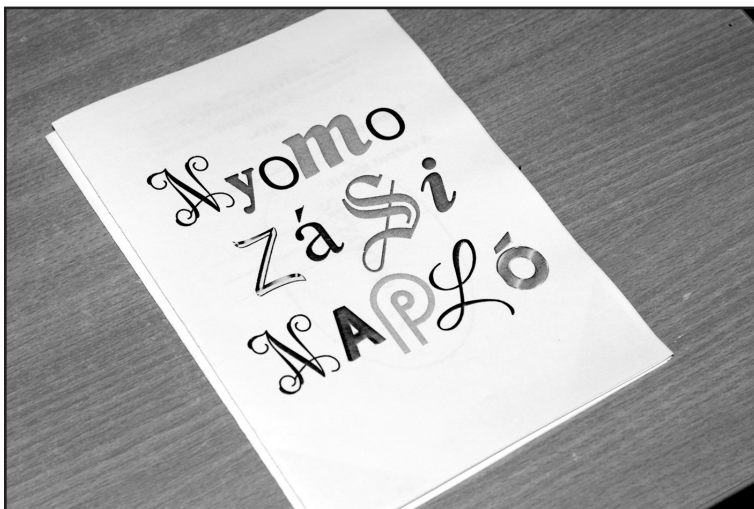
Ahhoz, hogy meghatározzák, a könyvtár melyik állományegységéből lopták el a keresett könyvet, egy rejtvényt kellett megoldaniuk, ehhez a könyvtárhasználati órákon elsajátított tudásukra volt szükség. A kapott meghatározások megfejtéséhez nem feltétlenül volt szükségük eszközhasználatra – mivel kíváncsiak voltunk tudásuk szintjére is –, viszont nem tiltottuk meg azt. Volt csapat, amelyik rájött erre és élt a lehetőséggel, de még nekik sem sikerült minden meghatározást megfejteni, ez megmutatta, hogy szükség lesz a keresési stratégiáik további fejlesztésére.

Az ötödikes könyvtárhasználati órák tananyagának szerves részét képezi a könyvtári betűrend használata, amelyet részben a könyvtárban fellelhető kézikönyvhasználaton keresztül tanítunk. A detektív verseny egyik kulcsfontosságú feladatát is ezek segítségével oldhatták meg a diákok. Versenyzőinknek két – az eltűnt könyvhöz kapcsolódó – fogalom lényegét kellett kijegyzetelniük, amelyek közül az egyik a könyv típusára utalt (kódex) a másik pedig tartalmának egy részére (iniciálé). A Magyar Értelmező Kéziszótár használatát kértük tőlük, a feladatmeghatározást pedig igen furfangosan fogalmazzuk meg, számonkérve ezzel a lexikonok, szótárak és enciklopédiák részeit és a kapcsolódó szakkifejezéseket (hasáb, élőfej, címszó, szócikk, szómagyarázat stb.).

Ugyancsak a kézikönyvek rutinszerű használatának gyakoroltatása végett kaptak egy olyan feladatot is, amelyben a nyom szó szinonimáit kellett megkeresniük a Magyar szinonima szótárban. A feladat második része szólásmeghatározás volt, amelyhez O. Nagy Gábor Magyar szólások és közmondások című művét kellett használniuk.

Tapasztalataink

Arra a következtetésre jutottunk, hogy a feladatsor túlságosan összetettre sikeredett. Az egymásra épülő feladatok és az apró információmorzsákból egy egész összerakása olyan összetett gondolkodást igényelt a diákoktól, amelyre még nem álltak készen, hiszen annak ellenére, hogy a feladványok egy részével már találkoztak a könyvtárhasználati órákon, ilyen komplex feladatot még nem kaptak tanulmányaik során.



A nyomozási napló

Komoly nehézséget jelentett, hogy nem ugyanabban a sorrendben kapták meg a feladatokat tartalmazó borítékokat, mint amit a nyomozási napló leírt. A napló, amelyben dolgozniuk kellett, minden csapatnak teljesen egyforma volt, csak a feladatmegoldás sorrendjét cseréltük fel azon praktikus okból kiindulva, hogy közel 30 diák nem fog tudni egyszerre keresni a könyvtárban, annak térbeli korlátai miatt. A feladatok felcserélt sorrendje komoly problémát jelentett, mivel nem mechanikusan, sorrendben kellett leírniuk a megoldásokat a nyomozási naplóba, hanem meg kellett keresniük azok megfelelő helyét. Itt érhető tetten a kritikai gondolkodás fejlesztésének szükségessége, amely a közismereti órák egyik legfőbb feladata lenne.

Ugyancsak nagy fejtörést okozott a versenyzőknek, hogy a feladatok nem ugyanazon a lapon voltak, amelyre a megoldásokat kellett leírniuk. A párhuzamos lapkezeléssel több csapat nem tudott megbirkózni. Egy-egy lapot az épületben többször is elhagytak, és annak keresésével rengeteg időt veszítettek el, amelyet a feladatmegoldás idejéből tudtak csak elvonni. Az egyik csapat a nyomozási napló felét elhagyta, így érvénytelenítenünk kellett a nevezésüket, mivel nem tudták felmutatni a megoldásokat.

Néhány esetben a feladatmeghatározásokat szándékosan úgy adtuk meg, hogy a diákoknak gondolkodniuk kelljen, hogy pontosan mit várunk tőlük. Sajnos ez nem sikerült minden csapatnak. Számos esetben az apróbb, rávezető („mentő”) kérdések sem segítettek, ám ez inkább azoknál fordult elő, akik egyébként kisebb mértékű könyvtárhasználati ismeretekkel rendelkeztek.

Felhasznált források, dokumentumok

Grätzer József: Új sicc: szórakoztató időtöltések, cseles csalafintaságok. Budapest: Nyitott könyvműhely, 2007.

Nagy Gábor, O. – Ruzsiczky Éva: Magyar szinonima szótár. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2001

Nagy Gábor, O.: Magyar szólások és közmondások. [Budapest]: Akkord, 2007.

A Nevelési Tudásdepó projekt helye a közoktatás-fejlesztési stratégiában, különös tekintettel az innovációs potenciál fejlesztésének lehetőségei a nem formális és informális képzés területén. http://olvasas.opkm.hu/Plugins/Interactive/Media/403/media/Ordogne_Digitalis_Erod.pdf (Letöltés: 2018. december 13.)

Tóth Krisztina: A TÁMOP 3.2.4/08/2-2009-0001 Nevelési Tudásdepó című projektben kifejlesztett „Digitális Erőd” című mintaprogram kipróbálásának gyakorlati tapasztalatai. http://olvasas.opkm.hu/Plugins/Interactive/Media/1321/media/Digitalis_erod_kiprobalas.pdf (Letöltés: 2018. december 13.)



A gyerekek lelkes munkája



Borbé Levente

Egy program méltó lezárása

2018 szeptembere és novembere között zajlott iskolánkban az *Olasói utazás* elnevezésű program, amelybe a XI. A. filológia osztály diákjait vontam be. Az osztályból kialakított két csoportban ugyanazok a művek kerültek bemutatásra. A művekről a felolvasás után a kérdések mentén beszélgettünk. A diákok hamar megtalálták azt a hangot, amellyel a mű kapcsán elmondták véleményüket, benyomásaikat, észrevételeiket, és nem utolsósorban élményüket. A foglalkozás után is többször tették/teszik tiszteletüket a könyvtárban. Nem sokkal a könyvtárban tartott biblioterápiás foglalkozássorozat után bejelentették, hogy Ráduly Margit képzőművészet tanár irányításával elő fogják adni Max Lucado *Értékes nagy* című művét. Bevallásuk alapján jómagam ihlettem a mű színpadra vitelét. Ennek igazán örültem. Azt jelentette, hogy az általam bemutatott műnek sikeresen átment az üzenete.



1. kép
Közönség előtt

A meglévő művet a diákok átírták, aktuális problémát feszegetve, és új köntösbe öltöztették. A történet átfogalmazásába beledolgozott az egész osztály. Olyanná formálták, amilyennek ők szerették volna láttatni annak mondanivalóját. Ráduly Margit tanárnő kiváló módszerekkel dolgozott. Rávette a diákokat, hogy önállóan rendezzék meg a darabot. Természetesen a háttérben végig ott volt, és a felmerülő problémáknál megoldásokat ajánlott. Nemcsak a forgatókönyv szövege különbözött az eredetitől, amelynek lényegét meghagyva másként került színpadra, hanem a szereplők jelleme is módosult. A manók ruhái és egyéb kellékek is másmilyenek lettek, mint a könyvben fellelhető illusztrációké.

A meséről röviden

A történet a foltmanókról szól, akik szinte változatlanul ismétlik mindennapi dolgait. Egymásra aranyszínű csillagokat vagy szürke pontokat raggatnak. Akiket szépek és menőnek ítélnék meg, azok kapják a csillagokat, a többiek a pontokat. Természetesen ennek keveréke is létezik. Pancsinellő, a főszereplő, csak szürke foltot kap, mert egyáltalán nem üti meg a manók csillagmércéjét. Néha azért is kap, mert már van neki, akkor mást meg miért ragasszanak rá... Ezért egyre félénkebbé, ügyetlenebbé, visszahúzódottabbá válik. Lúciával való találkozása, akinek se csillaga, se pontja nincs, változtatja meg az életét. Ő küldi el Éli fagaragó mesterhez, a mindenmanók alkotójához. Ott kapja meg azt a lelkesítést, amelytől önmaga lehet, és többet már nem érdeklí, ki minek gondolja.



2. kép
Foltgramos manók

Az átírt mese

A diákok változatában a szereplők maradtak a régieben, csak bejött még egy szuper csaj a képbe. Ő Fiorella. A történetben a foltmanók itt is ragasztgatnak egymásra kaci (mosolygós) és szomorka (szomorú) hangulatjeleket. Párhuzamosan zajlik az élet a virtuális világban is. Nem babra megy a játék, hanem a lájkokra meg diszlájkokra az úgynevezett *Foltgramon*. Fontos és égető számukra, hogy mennyire tetszenek másoknak, vagy éppen

mennyire nem. A divatos életmódot figyelembe véve állapítják meg, ki a menő és ki a gagyi. A menőket, akiknek a közösségi oldalakon sok ismerősük van, folyton lájkolják, s egy táborban menősködnék. Az uncsi arcok külön vannak mindenkitől, igyekeznek jó viszonyt kialakítani egymással. A köztesek többsége felfelé kapaszkodáson “munkálkodik”... A menőket éljenzéssel fogadják társaik, a kirekesztetteket pedig csúfolódással, cinikus megjegyzésekkel intézik el.

Pancsinellóval is úgy bánnak, mint egy kivert kutyával. Ezért félénk és bizonytalan a világgal, és önmagával szemben is.



3. kép
Fiorella a csúcs!

A történet Pancsinelló és a sztárként ünnepeelt Fiorella egybeeső születésén fordul ki a megszokott kerékvágásból. Fiorella közösségi oldalán bemutatja szülinapi cuccait, ahol a rajongók sokasága lájkolja, sőt azt ígérik, hogy ott lesznek a szülinapi buliján, ami egyébként fergetegesnek ígérkezik. Ezzel ellentétben Pancsinelló nem számíthat elismerésre. Mégis meglátogatja és felköszönti a kedves Lúciát, akin egyetlen egy hangulatjel sincs. Pancsinelló nagyot csodálkozik ezen. Először nem akarja elhinni, s főképp azt nem, amit Lúciát mond Fiorelláról. Azt, hogy Fiorella a sok rajongója ellenére barátok nélkül otthon gubbaszt. Miközben Pancsinellónak akad néhány jó ismerőse is... Pancsinelló hitetlenkedése arra sarkallja Lúciát, hogy látogassák meg Fiorellát. Rögtön kiderül Lúciát igaza. Fiorella bánatosan számolt be az ő szomorú kirakatember világáról. Pancsinelló csakhamar rádöbben szerencsés helyzetére. Lúciát kérdezzetik boldogságáról. Furcsának találják nyugodtságát és természetesen a kedvességét is. Lúciát a két látszatvilágból származó lelki ellentétet elkíséri Éli fafaragó mesterhez. Éli világosan kifejti véleményét a fölös értékekről. Inkább az életre biztatja, hogy próbálják elfogadni, megérteni egymást olyannak amilyenek. Figyeljenek a belső értékekre. Az üzenet szárnyra kapva szinte futótűzként

terjed a foltmanók között, ahol hamarosan eltűnnek az előítéletek, és történetükben is valami más, valami új, valami jobb kezdődik el. Ledobják magukról a teherként viselt hangulatjeleket, búcsút intenek a felszínességnek, s egymás megismerésével próbálkoznak.



4. kép

Pancsinello, Fiorella és Lúcia hallgatják Éli mestert

Összegzés

Megtisztelő volt számomra a diákok választása. Komolyan dolgoztak az adott alkottással. Az eredmény sem maradt el. Felismerték a történetben rejlő esszenciát. Meglepetésemre, igazán jól sikerült összerakniuk. Első perctől a kis lazaságnak látszó világot átszötte a történések háttérben lappangó feszültség. A megoldás felszabadultságérzete ugyanakkor gondolkodóba is ejtett. Büszkén állíthatom, hogy a foglalkozás során az osztályközösség jobban összekovácsolódott, mert itt már munka közben nekik maguknak kellett szembesülniük hiányosságaikkal, problémáikkal, és megannyi olyan érzéssel, amely magával vonja a felelősségvállalás kérdését. Az egymásra figyelés, úgy látom, meghozta a gyümölcsét. Hiszen együtt írták át és játszották el a darabot! Sikerült ott lennem a főpróbán, és megnézni az egyik előadást. Nagyszerűek voltak! Darabjuk őszinte, időszerű és hiteles volt. A színmű bemutatásának végétével hangulaterősítésként meghívták a közönséget egy kis játékra, ahol a látottakhoz kapcsolódva tettek fel kérdéseket az emberi érzelmek hullámhosszán.

A darabot iskolán belül több osztálynak is előadták.



5. kép
Szabadulás a foltoktól

Köszönet illeti a diákok munkáját és Ráduly Margit tanárnőt, hogy életet öntöttek ebbe az aktuális témájú olvasmányba. Engem meg a hasonló programok továbbvitelére serkentett.



6. kép
Egy kis játék a meghívottakkal



„Dum spiro, collecto” – avagy a műgyűjtés egy újabb vetülete

Vasné Tóth Kornélia (1971–) művelődéstörténész, exlibrisológus, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos kutatója ezúttal adattár, lexikon formájában teszi közzé sok éves kutatómunkájának eredményeit: *Múltunk neves ex libris gyűjtői* (2019) címmel. Tekintve, hogy műve többek között könyvtáraink tájékoztató részlegeinek polcaira is felkerül, pillantsunk hát bele a kötetbe egy könyvtáros szemszögéből.

Az ex libris mint dokumentum az úgynevezett nem hagyományos könyvtári dokumentumok közé tartozik, az azonban megkérdőjelezhetetlen, hogy kultúrtörténeti, művészettörténeti szempontból a vizuális kultúrában betöltött hangsúlyos szerepvállalása miatt ott a helye a legtöbb közgyűjteményben. Az ex libris (jelentése: könyveiből, könyvei közül való), magyarul könyvjegy, a könyv tulajdonosát megjelölő, gyakran művészi kivitelű kisméretű grafika, melyet rendszerint a könyv táblájának a belső oldalára ragasztanak, s eredeti műalkotásnak tekintjük őket. Emellett természetesen ne feledkezzünk meg hagyományörző szerepéről sem, melyet egy nemzet sajátos szimbólumrendszeréből épít fel. Ebből következően az ex libris már túlmutat eredeti funkcióján, és nemcsak abból a célból készül, hogy egy-egy könyvbe valóban bele is helyezzék. A könyvjegy tehát sok esetben kinőtte eredeti gazdadokumentumát, a könyvet, és önálló életre kelt, nevezetesen: a gyűjtők számára készült (készül) mint önálló gyűjtési tárgy. Ezt bizonyítja a gyűjtők nem egyszer sok-sok ezer különféle darabból álló kollekciója. Európában már a tizenkilencedik század végén megalakultak az első ex libris szervezetek, ezzel is mutatva, hogy kulturális jelenségről beszélünk, s mára már egy fejlődő tudományág (az exlibrisológia) is szerveződött a téma köré.

E tudományág művelője, kutatója, hazai és nemzetközi szakértője a mű szerzője, Vasné Tóth Kornélia, aki az Országos Széchényi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatványtára tudományos munkatársaként 2008 óta foglalkozik ex librisekkel. Nyelvészeti, irodalom- és történettudományi, tágabb kultúrtörténeti munkássága mellett rengeteg cikk, tanulmány, katalógus és könyv jelent már meg a tollából e témakörben, például *A magyar ex libris 100 éve. Gyűjtemények kiállítása* (Budapest, KBK Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület, 2012.); *A moszkvai Rudomino-könyvtár hungarika ex librisi hazai és nemzetközi kontextusban* (Budapest, Országos Széchényi Könyvtár – Gondolat Kiadó, 2015.); *Ex libris és képkultúra. Modern magyar ex librisek* (Budapest, Országos Széchényi Könyvtár – Kossuth Kiadó,

2016.) stb. Emellett 2011-től a *Kisgrafika* című folyóirat szerkesztőbizottsági tagjaként is tevékenykedik. Szakírói publikációk szerzőjeként, kiállítások rendezőjeként, konferenciák előadójaként egyaránt e tudományág elkötelezett képviselője. Kutatási területe a műfajon belül szerteágazó: az ex libris mint műfaj sajátos formanyelvének művészi kifejezőmódja és hatása; kultúrtörténeti jelentősége és beágyazottsága egy nemzet életében; más tudományokkal való összefüggésrendszerének elemzése; a dokumentum történetisége; a grafikusok személye; fogalmi tipológia; a gyűjtők személyének felkutatása és a gyűjteményük bemutatása; a gyűjtés mint folyamat mikéntje; külföldi gyűjtemények hungarika anyagának feltárása; magyar és nemzetközi egyesületek és szervezetek tevékenysége stb. Könyvtárosként az OSZK-ban található kb. 34 ezres, 20–21. századi ex libris anyagot dolgozza fel.

Munkásságára jellemző még az úttörő tevékenység, és az a törekvés, hogy minél szélesebb kör számára tegye közkincsé e sokak számára kevésbé ismert műfajnak az értékeit.

E mostani bemutatandó műve a Kisgrafika Barátok Köre megalakulásának 60. évfordulója tiszteletére íródott és jelent meg a KBK gondozásában, melynek a szerző 2009 óta tagja. Célja (a tartalmán túlmenően) egyfajta ünnepi tiszteletadás egy olyan kulturális egyesület felé, melynek tevékenységeit és értékeit a kutató is mindig magáénak vallotta.

A könyv már a címoldalon lexikonnak aposztrofálja magát, és valóban, a szövegtest túlnyomó része személyeket bemutató szócikkeket tartalmaz. E kötet ugyanis az ex libris gyűjtők kiletére fókuszál. A Bevezetésben erről így olvashatunk: „Az exlibrisológiai kutatásokban a történetiségen túl növekvő helyet foglalhat el – a grafikusok mellett – az ex libris gyűjtők személye, kapcsolati hálója, egymással, ex libris egyesületekkel, nagyobb intézményekkel, gyűjteményekkel való érintkezésének számbavétele, a műgyűjtés mikéntje.” A modern képi technikák korában, a mindinkább növekvő vizualitás igényeinek a tükrében az exlibrisológia egyre sokrétűbb és árnyaltabb kutatási területeket indukál. Esetünkben a prozopográfiai megközelítés volt célszerű, amely előre meghatározott személyek körét együttesen és azonos kritériumok alapján vizsgálja, és mint ilyen, további kutatások alapjául is szolgálhat.

Szerkezetét tekintve először egy *bevezetést* olvashatunk a szerzőtől a célok és törekvések összegzésével, majd ezután következnek a betűrendes szócikkek, a születési és halálozási évszámok megadásával és a gyűjtők elsősorban ex libris vonatkozású bemutatásával. Utána a *Válogatás a kisgrafikákból* című képes fejezethez érünk, ahol végre mi is megcsoválhatjuk (ízeltő gyanánt), hogy miket is gyűjtöttek oly lelkesen és odaadással a kötetbe felvett személyek. Itt minden esetben kimondottan a gyűjtők számára készült alkotásokat láthatunk, a készítő grafikus megnevezésével. A felhasznált szakirodalmat és forrásokat egy *válogatott* (de igen gazdag) *bibliográfia* közli, szinte elindítva a reménybeli érdeklődőt a leendő tudományos kutatás irányába. A mű végén egy rövid *angol nyelvű összefoglaló* olvasható, befejezésül pedig egy *jegyzék a könyvben szereplő gyűjtőkről* a foglalkozás megjelölésével, szintén angolul. Utóbbiak nagy fontossággal bírnak a külföld felé való terjesztésben – a szerző több művét a legjelentősebb európai ex libris egyesületek újságjai is recenzálják, friss megjelenése ellenére e kötetre is felfigyelt már a nemzetközi ex libris élet.

És most bővebben a szócikkekről. A szerző a bevezetésben részletesen körülhatárolja, kik kerülhettek be a kötetbe. A több mint kétszáz bemutatott gyűjtő a 19. sz. második felétől a 21. sz. elejéig élt. Közülük sokan egy-egy ex libris egyesülethez vagy körhöz köthetőek, jelentős gyűjteményt hoztak létre, illetve elhivatottan fáradoztak az ex libris népszerűsítésén. Ebből következőleg a saját névre csak egy-két ex librist készítettek, akik nem váltak nagyobb gyűjtővé, kimaradtak a névjegyzékből csakúgy, mint a még élő, kortárs gyűjtőink. (Ez utóbbiakról egyébként a Bevezetésben rövid felsorolás olvasható, a szerző magát is a gyűjtők közt említi.) És értelemszerűen területi okokból kimaradtak maguk a grafikusok is, akik önmaguk vagy grafikus társaik számára egyaránt készítettek ex librist, és ezáltal automatikusan tulajdonosok (gyűjtők) lettek.

A szócikkek általában eléggé különböző terjedelműek. Ez abból is adódik, hogy ki mekkora nagyságú gyűjteménnyel rendelkezett, mennyire volt életében meghatározó tevékenység az ex libris ügyének az ápolása, illetve, hogy kiről mennyi hiteles adat lelhető fel a jelen korban. Bár nyilván e tényezők össze is függenek egymással.

Maguk az ismertetések a tudományos alaposág mellett sokszor nagyon személyközelire, portrészereűre sikeredtek. Ez annak is köszönhető, hogy bár van egy következetes felépítési rend, mégis oly sokszor bukkan fel a gyűjtők egymástól eltérő egyénisége, habitusa, érdeklődési köre, mely végül azért – a különbözőségek ellenére – összefut az azokat kifejező ex librisek gyűjtésének szeretetében.

Minden szócikk először röviden bemutatja a vizsgált személyt. Képet kapunk lakóhelyéről, családi háttéréről, iskoláiról, foglalkozásáról, kulturális tevékenységéről, érdeklődéséről, elismeréseiről stb. A szerző számba veszi, hogy kit mi motivált és indított el az ex libris gyűjtés útján. Szól arról is, hogy mely egyesületekkel, körökkel, intézményekkel, könyvtárakkal került kapcsolatba, és ezek hogyan alakították, befolyásolták ez irányú tevékenységét. Megtudjuk még, hogy mely grafikusokat foglalkoztatott előszeretettel, és mik voltak a kedvenc témái. Sok esetben információt kapunk még arról is, hogy mekkora volt számszerűen a gyűjtemény nagysága, és ennek mi lett a sorsa az elhalálozás után.

A lexikont általában arra szánják, hogy valami konkrét adatnak utána tudjunk benne nézni. Ezt a lexikont viszont érdemes kiolvasni az elejétől a végéig. Ha megteesszük, egyfajta szociális hálót is felfedezhetünk a személyek között. Például megállapíthatjuk, hogy a foglalkozást tekintve szép számmal akad a gyűjtők közt orvos, mérnök, jogász, nyomdász, pap, tanár, muzeológus stb. Ha eme értelmiségi hivatalok betöltőin nem is lepődünk meg túlzottan, de annak már elismeréssel adózhatunk, hogy jegykezelő, fodrász, lakatos, asztalos, kertész szakmák képviselői is eme szenvedélynek hódoltak.

És természetesen kiemelhetők a könyvtárosok is, például: Arany Tóth Tibor (1929–1984), Bélyey Pál (1925–1976), Czákó Elemér (1876–1945), Ebergényi Tibor (1912–1987), Nyireő István (1893–1977), Szij Rezső (1915–2006) stb.

A nemek megoszlása tekintetében tapasztalhatjuk, hogy habár a mérleg nyelve a férfiak javára billen, azért a nők is kivették a részüket e foglalatosságból.

Ezen megállapításokat méltán tekinthetjük reprezentatívnak, hiszen egy egész országot átfogó, széles körű tevékenység vizsgálatáról van szó, melynek bemutatását sok helytörténeti kutatás előzte meg a szerző részéről.

A kötetet végigolvasva még a laikusok számára is nyilvánvaló, hogy a felvett személyek nem egyforma súllyal esnek latba az ex librisek terén végzett működésük kapcsán. Ami egyfelől természetes, másfelől azt a tényt is alátámasztja, hogy e dokumentumok gyűjtése majdnem mindenki számára megvalósítható, és nem feltétlenül függ össze magas iskolai végzettséggel, vagy az életben betöltött vezető kulturális pozícióval. És ebben az esetben ezen a ponton mélyül el igazán a kutatómunka, mikor a „kisemberek” kevésbé dokumentált ténykedéseiről kell adatokat szerezni.

Adatokból pedig nincs hiány a műben, és ebből a szempontból igazán eleget tesz egy lexikon elvárásainak. De mindezekon felül rendkívül olvasmányos, és a téma iránt figyelmet felkeltő szócikkek születtek. Az eddig jórészt sehol másutt nem fellelhető és nem publikált gazdag tényanyagon keresztül is átsüt egyfajta személyesség, mely a szerző és kutatási területe közti szoros kapcsolatról árulkodik.

Hiánypótló munkát vehet hát kezébe az olvasó (és a témában jártas szakember is), mert kimondottan az ex libris gyűjtők személyét középpontba helyező adattár önálló kötetben most lát először napvilágot.

Vasné Tóth Kornélia gondolata és szándéka szerint ez az adattár „azért íródott, hogy népszerűsítse a műgyűjtés e kevesek által ismert válfáját, és későbbi kutatások alapjául szolgálhasson mind az exlibrisológia, mind a tágabb kultúrtörténet területén.”

Az ex librisek gyűjtése a műgyűjtés egy fontos és kevésbé ismert, mondhatni feltérképezetlen területe. Ha ugyanis meghalljuk azt a fogalmat, hogy „műgyűjtő,” akkor általában olyan személy jut eszünkbe, aki elsősorban festményeket, szobrokat, érméket, fegyvereket stb. helyez érdeklődésének középpontjába. Így azonban kitérül némileg a fogalom értelmezési köre, hiszen már akár néhány ex libris (mint műalkotás) birtoklásával és e kollekció tudatos gyarapításával bárki műgyűjtővé válhat. Nem utolsósorban megjegyzendő, hogy a műgyűjtés e válfaja nem igényel akkora anyagi áldozatot és ráfordítást, mint sok esetben más művészeti produktumok beszerzése. Így nagyobb tömegek számára is vállalható, hozzáférhető és élvezhető.

Élvezhető valóban, és hogy mekkora lelkesedéssel állnak hozzá legtöbbször gyűjteményük kezeléséhez, arról beszéljenek ők maguk, a kötetben leírtak szerint: „Dum spiro, colligo” (Amíg élek, gyűjtök) – vallotta Nagy Dezső (1911–1981). Erdélyi István (1925–1984) szerint pedig helyesebb lenne, ha „fiataljaink gyufacímke és színészkép helyett ex librist gyűjtenének”.

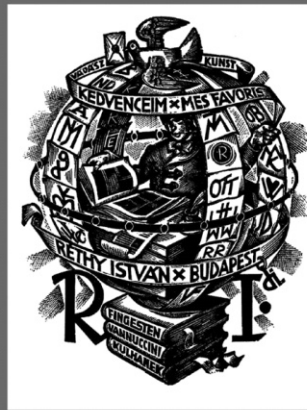
A szerző a már korábban említett *A moszkvai Rudomino-könyvtár hungarika ex librisei hazái és nemzetközi kontextusban* című művét azzal a gondolattal zárja, hogy az ex libris „túlmutatva önmagán a könyves kultúra továbbélésének egyik tanújele, ennek a még le nem tűnt kultúrának az egyik bizonyítéka. Ezért is fontos a fennmaradása, ezért és így tekintve is a nemzeti és egyetemes kultúra releváns része, az emlékezet helye és eszköze.” Tágabb értelemben azonnal ajánlható e mostani kötete azoknak, akik ezt a gondolatot fontosnak tartják. Szűkebb értelemben természetesen az ex libriseket (is) alkotó képzőművészek, a meglévő és eljövendő gyűjtők, egyesületi tagok érdeklődésére tarthat számot. Ezen felül bátran javasolható pedagógusoknak, könyvtárosoknak és könyvtáraknak,

képzőművészeti közgyűjteményeknek, valamint a (vizuális) kultúra értékeit szem előtt tartó olvasóközönségnek.

Végezetül, óhatatlanul is felmerül a kérdés, ösztönöz-e a könyv néhány ex libris beszerzésére? Ezt ki-ki döntse el maga, jó gyűjtést mindenkinek, aki vállalkozik rá. Akkor elmerenghetnek azon, milyen lapokban gyönyörködnének szívesen eljövendő kollekciójukban – és nemcsak a könyvtáros szemével.

Dobó Kocsis Zoltán

Vasné dr. Tóth Kornélia: *Múltunk neves ex libris gyűjtői*. Budapest, Kisgrafika Barátok Köre Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület, 2019. 256 p.



MÚLTUNK NEVES EX LIBRIS GYŰJTŐI

Vasné dr. Tóth Kornélia